

Van Halkevi ve Faaliyetleri*

Van Community Home And Activities

Güneş ŞAHİN**

Öz

Halkçılık düşüncesinin bir uzantısı olarak Halkevleri, 1932 yılında Cumhuriyet Türkiye'si'nin modernleşme idealini halk kitlelerine aktarmak amacıyla kurulan kurumlardır. Bu tarihten itibaren yurdun bir çok şehrinde faaliyete geçen Halkevleri, büyük oranda sosyal ve kültürel faaliyetler yürütmüştür. 1932'de 14 ayrı ilde kurulan ilk Halkevlerinden bir tanesi de, Van Halkevi'dir. Van Halkevi'nde maddi ve diğer bazı yetersizliklerden dolayı var olan şubelerin tamamı her zaman faaliyet gösteremese de, etkinlik alanlarının oluşum süreci, kitaplık, sergi, tiyatro, spor gibi çalışmalarla başlamış, 1951 yılına kadar faaliyetleri devam etmiştir.

Biz bu çalışmamızda; Cumhuriyet'in bir kültür ve eğitim kurumu olan, ülke çapında yaygınlaştırılan Halkevleri'nin Van'da kurulmasını ve yörede Halkeviyle birlikte oluşan ve olgunlaşan şartları ele almayı amaçlıyoruz.

Anahtar Kelimeler: Halkçılık, Halkevleri, Van Halkevi.

Abstract

As an extended part of populism reflection, Community Homes are the establishments which were founded in 1932, with the aim of transferring modernism ideal of Republican Turkey to a large public. Community Homes, began to act in many cities of the country since that date and had carried out mostly social and cultural activities. Van Community Home is one of the first community homes established in 14 cities in 1932. Although all the branches of Van Community Home was not always active because of the financial and other insufficiencies, the formation of the activity areas began such as constituting library, arranging exhibition, theatre, sport activities etc. and continued acting until 1951.

*Bu makale 26-30 Temmuz 2010 tarihinde Van'da düzenlenen XIX. Uluslararası Osmanlı Öncesi ve Dönemi Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu (CIEPO)'da sunulan bildiriden genişleterek hazırlanmıştır.

**Arş. Gör. Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü. guenessahin99@yahoo.com.

With this report, we aim to consider founding community homes, which were one of the culture and education establishments of Republic and growing up all around the country, in Van and maintaining conditions with the community home at that region.

Key words: Populism, Community Homes, Van Community Home

Giriş

Halkçılık Fikrinin Yansıması Olarak Halkevlerine Geçiş Süreci

Türkiye’de Halkçılık akımı, büyük oranda, Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu gibi Tatar Türkleri’nin çıkardıkları Türk Yurdu (1911) dergisi ile birlikte şekillenmeye başlamıştır. “Bilgi Mecmuası(1913), Halka Doğru (1913), Türk Sözü (1914), Yeni Mecmua (1917), Büyük Mecmua (1919), Dergâh (1921)” gibi dergiler de Türk milliyetçiliğinin yeni kültür planında işleyen diğer dergilerdir. Çıkan bu dergiler, halkla aydın kesim arasındaki uçurumu kapatmak ve “halka doğru” hareketinde birer aracı olmak gibi bir görev üstlenmişlerdir.¹ Bu dergilerin içerdiği fikirler, İttihat ve Terakki yönetimini hem etkilemiş hem de desteklemiştir. Fakat savaş yıllarının etkisi ile halkçılık düşüncesi geri plana atılmış; bunun yerini Türkçülük-Turancılık ideolojileri almıştır.² Savaş yıllarında etkisi en fazla hissedilen akımlar da bunlar olmuştur.

Türk Ocakları temsilcileri, özellikle işgal döneminde çeşitli konferanslar ve mitinglerde konuşarak, işgalleri protesto etmişlerdir.³ Bu bakımdan Milli Mücadele Dönemi’nde ve ülkenin kurtulmasında dolaylı ve doğrudan etkilerle Kurtuluş Savaşı’na ve yeni ülkenin inşasına katkıda bulunmuşlardır. Osmanlı sivil, asker ve aydın bürokratlarınca kurulan Türk Ocakları, Cumhuriyet’in kurulmasıyla ideolojik sistemini ve kültürel rolünü tamamlamıştır. Milli Mücadele ve bunun sonucundaki Ulusal Kurtuluş Savaşı, Türk Ocakları ideolojisinin büyük oranda amacına ulaşması neticesini doğurmuştur. Ulusal sınırları çizilen bir ülke yaratılmış, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Türkçülük hareketinin ideolojisini, sınırları belli, mahdut hale getirilmiş bir milliyetçilik anlayışına tercih etmiştir. Artık bir anlamda milliyetçilikte teori devri bitmiş, uygulama dönemi başlamıştır.⁴

¹ Kenan Akyüz, “Türkokakları”, *Bellekten*, Sayı: 196, Cilt L, Ankara 1986, s. 204.

² Berkes, konu hakkında şunları söylemektedir: “Zamanla halk, halk dili, halka doğru gibi deyimlerin yerini Oğuzhan, Karakurum, Moğolistan gibi kelimeler almaya başladı. Gökalp’in romantik halkçılığı, Ömer Seyfettin’in halk dili kampanyası silinmeye başladı.” Niyazi Berkes, *Türk Düşününde Batı Sorunu*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1975, s. 63.

³ Protesto mitinglerinin metni için bkz., *İzmir Fecayi*, (Yayın yeri yok.) İstanbul 1919.

⁴ Kenan Akyüz, “Türkokakları”, s. 208.

1923 yılından itibaren ise bu temsilciler, ideoloji ve eylem bakımından Cumhuriyet'e hem etkide bulunuyor hem de fikirlerini yeni rejim sınırlılıkları içerisinde eviriyorlardı. Bu şekilde Türk Ocakları, faaliyetlerini 1931 yılına kadar devam ettirdiler. Fakat yeni ulusal Türk devletinin kurulmasıyla Türk Ocakları, 1931 yılındaki kongresinde kapanma kararı alarak, Cumhuriyet'e yaptığı katkılara son vermiştir.⁵

1930, Cumhuriyet tarihi açısından önemli bir yıldır. Bu tarihte Serbest Cumhuriyet Fırkası denemesi ve Menemen olayı gibi toplumda tansiyonu yükselten olaylar nedeniyle Cumhuriyet Halk Partisi, ideolojisini siyasi olarak yansıtmaya gereği duymuştur. Artık CHP, halk tabanına daha fazla inme çabası içindedir. CHP, Üçüncü Büyük Kongre'de çok ayrıntılı bir parti programı hazırlamış, ardından bu parti programını kitlelere aktarmaya hız vermiştir. Bunun bir ayağını Halkevleri oluştururken, diğer ayağı da İnkılâp Dersleri olmuştur.⁶

Yine bu tarih, ekonomik hayatta 1923-1931 arası yarı liberal uygulamaların terk edildiği ve devlet müdahalesine dayalı iktisadi politikaların başlangıcını gösteren bir tarihtir. CHP, özellikle 1923-1931 yılları arasındaki, gerek siyasi hayat gerek ekonomik hayat ve gerekse halk eğitimi ile ilgili olmak üzere, uygulamalarındaki tecrübelerinden çıkardığı sonuçlar neticesinde, devrimlerin anlaşılabilirliği ve destek görmesi için öznesinde kendisinin olduğu ve yönlendirici etkide bulunmak amaçlı bir döneme girmiştir.

Bütün bunlar düşünüldüğünde Halkevleri, CHP'nin, halk için radikal bir dönüşüm çabasına gereksinim duyduğu bu tarihte ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan Halkevleri'nin doğrudan partinin himayesinde olması manidardır.⁷

CHP'nin Müdafaa-i Hukuk kimliğinden başlayarak biçimlenen ideolojik yapısı, kendini toplum karşısında kabul ettirme gereksiniminin yanı sıra, bu ideolojinin sürekliliğinin de halk tarafından anlaşılması gereğini doğurmuş, değişimlerin ve yeni düzenin halka aktarılmasını bir zorunluluk

⁵ C.H.F. *Üçüncü Büyük Kongre Zabıtları (10-18 Mayıs 1931)*, İstanbul 1931, s. 279- 280. Bu tarihte toplanan olağanüstü kurultay kararı ile feshedilen Türk Ocakları, "bütün hak ve vecibelerini" Cumhuriyet Halk Fırkası'na devretmiştir. 1931 Türk Ocakları Kongresi Kararları için bkz. Fusun Üstel, *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)*, İletişim Yayınları, Ankara 2004, s. 358-384.

⁶ 1934 yılında başlayan İnkılâp Dersleri'nin bu yönü için bkz. Kurtuluş Kayalı, "Türk İnkılâp Tarihi Öğretiminin Yeniden Şekillenmesi Üzerine", *Tarih ve Toplum*, Ağustos 1988, s. 47.

⁷ *CHP Halkevleri Öğreneği*, Ulus Basımevi, Ankara 1935, s. 5. "Halkevleri Fırka'nın Cumhuriyetçi, Milliyetçi, Halkçı, Devletçi, ve Laik olan prensiplerini hakim kılacak vatandaşlar yetişmesi, milli seciyenin tarihteki yüksek derecelere çıkarılması, milli kültürün ve ilmi hareket ve faaliyetlerin kuvvetlendirilmesi hususunda çalışacak mefkureci insanlar için toplayıcı ve birleştirici yurtlardır", *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Ocak 1932.

haline getirmiştir.⁸ Bu nedenle CHP, Cumhuriyet Türkiye'sinin ideali olan çağdaşlaşma hedefini ve modern hayatı halka tanıtmak için Halkevlerini bir katalizör olarak düşünmüştür.

Halkevleri'nin kurulmasına etkide bulunan kavramlara ve bu geçiş sürecine baktığımız zaman, -ana ekseninde- iki etkiden bahsetmek mümkündür. Birincisi “Devrimcilik” politikasının halk eğitimine yansması⁹; diğeri ise Halkçılık fikridir. Devrimcilik olarak düşünüldüğünde, halkın eğitiminin, parti tarafından kendi ideolojisi çerçevesinde yönlendirilmesi ve yönetilmesi akla gelir; Halkçılık olarak düşünüldüğünde ise, bu “Köycülük” ve “Halka Doğru” hareketlerinin yansması olarak düşünülebilir. Bu bakımdan Halkevleri, Cumhuriyet ideolojisinde köklü olarak bulunan Halkçılık ile 1931 kurultayında kabul edilen Devrimcilik ilkesinin bütünleşmesinden doğmuştur, denilebilir. Halkevleri, “Köycülük” ve “Halka Doğru” faaliyetlerinin ülke çapında, yani ilçelerde, köylerde, nahiyelerde, doğrudan doğruya halkla bütünleşmesinde bu fikirlerin birleşmesinin pratik anlamını ifade etmektedir. Devletin yaptığı yenilikleri anlatacak ve halkı ikna edecek bu tarz kuruluşlara ihtiyaç vardır ki, bu Halkevleri'dir. İşte Halkevleri, yetişkinler eğitimi düşüncesinin gelişmiş bir uygulaması olarak bu biçimde ortaya çıkmıştır.¹⁰

Halkevleri'nin Kuruluşu ve Amaçları

10-18 Mayıs 1931'de toplanan C.H.F Üçüncü Büyük Kongresi'nde Halkevleri'nin açılma kararı alınmıştır.¹¹ Bu talimatname 1932 yılının Ocak ayında basılarak yayınlanmıştır.¹² Yeni ve çağdaş bir yapılanmanın simgesi olarak ilk Halkevleri, 14 merkez¹³, 19 Şubat 1932'de resmi olarak açılmıştır.¹⁴ Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren kapanıncaya değin ülke çapında sayıları çoğalarak artmış ve birer kültür kurumu haline dönüşmüştür.

⁸ Işıl Çakan, *Konuşunuz- Konuşturunuz*, Otopsi Yayınları, İstanbul 2004, s. 14.

⁹ Kirby, bunun devletçilik olduğunu ileri sürmektedir ki, asıl bahsetmek istediğinin devrimcilik olduğu anlaşılmaktadır. Bkz. Fay Kirby, *Türkiye'de Köy Enstitüleri*, İmece Yayınevi, Ankara 1962, s. 70.

¹⁰ Nusret Kemal, “Köy Seferberliğine Doğru”, *Ülke*, Cilt 5, Haziran 1933, s. 355- 361.

¹¹ C.H.F. *Üçüncü Büyük Kongre Zabıtları (10-18 Mayıs 1931)*, İstanbul 1931, s. 256., C.H.F. *Nizamnamesi*, T.B.M.M. Matbaası, Ankara 1931, s. 16.

¹² Bu talimatnamenin tam metni için bkz. *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Ocak 1932.

¹³ İstanbul Ankara, İzmir, Samsun, Eskişehir, Malatya, Diyarbakır, Afyon, Balıkesir, Konya Bolu, Bursa, Çanakkale, Denizli. *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Şubat 1932.

¹⁴ “Türk Gençliği, Artık Evin Açıldı, Oraya Git ve Gir!..”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Şubat 1932; “Halkevleri Bugün Büyük Merasimle Ağlıyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Şubat 1932; “Halk Dün Kendi Evlerini Açtı”; *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Şubat 1932.

Recep Peker Halkevleri'nin açılışında verdiği nutukta¹⁵ C.H.P'nin amacını “*milleti şuurlu, birbirini anlayan, birbirini seven, ideale bağlı bir halk kütlesi halinde teşkilatlandırmak*” sözleriyle Halkevi çatısı altında bütün vatandaşları toplamaya ve itinalı bir kültür çalışması içinde milli birliğe yükseltmek olduğunu ifade etmiştir. Halkevi teşkilatında görev alan Dr. Reşit Galip ise Halkevleri'nin amacını ve şube kollarının önemini açılıştta yaptığı konuşmada şöyle dile getirmiştir:

*“Önümüzde kapısı şimdi açılmakta olan mesai sahası engindir. Davamız millet olarak medeniyet yolunda bir zamandan beri kaybettiğimiz mesafeyi en kısa zamanda kazanmak ve medeniyet safında layık olduğumuz mertebeye yani en ileriye varmaktır; Halkevleri'nin gayesi bu maksada bağlanacak enerjileri ve hizmet emellerini teşkilatlandırmaktır. Bu şubelerin yalnız isimlerini saymak, ihtisas, istidat ve temayülleri ne olursa olsun, bütün münevverlerin Halkevlerinde kendi emellerine uygun bir iş meydanı bulabileceklerini göstermeye yeter.”*¹⁶

Halkevleri'nin açılma kararı ve genel gündemi, parti yönetim kurulunun, evlerin kurulması ve düzenlenmesi, Halkevleri'nin talimatname hükümlerine göre buldukları yerin il, ilçe ve nahiye yönetim kurullarının işi olarak kararlaştırılmıştır. Buna göre Halkevleri'nin, C.H.P'nin cumhuriyetçilik, ulusçuluk, halkçılık, laiklik, devletçilik ve devrimcilik prensipleri içinde çalışan bir kurum olacağı ve kapılarının partiye kayıtlı olan ya da olmayan tüm vatandaşlara açıklığı konusunda genel bir esas olmakla birlikte, Halkevi yönetim kurulu ile şube komitelerine üye olabilmek için C.H.P'ne kayıtlı olmak şartı vardır.¹⁷

Fiziki şartların hazır olması durumunda bir Halkevi'nin açılabilmesi için gerekli bina, para ve diğer maddi araçlar merkez tarafından sağlanacaktır. Bu durumda Halkevi şubelerinden en az 3 şubenin çalışması zorunlu tutulmuştur. Öteki şubeler de imkân buldukça tamamlanmaya çalışılacaktır.¹⁸

Her yurttaşın kendinin ilgileneceği bir ilgi alanı bulabilmesi için Halkevleri 9 şubeye ayrılmıştır. Bu şubeler şöyledir:¹⁹

¹⁵ Recep Peker, “Halkevleri Açılış Nutku”, *Ülkü (Seçmeler)*, Şubat 1933, Yay. Haz: Zerrin Bayraktar- Cem Alpar, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, Ankara 1982, s. 6- 8.

¹⁶ *1935 Halkevleri 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı?*, Ankara 1935, s.7

¹⁷ *CHP Halkevleri Öğreneği*, s. 5.

¹⁸ *a.g.e.*, s. 5- 6.; Halkevleri'nin ve Halkodaları'nın mülki taksimata göre detaylı durumları için bkz., *CHP Halkevleri ve Halkodaları 1940*, Ankara 1940, s. 7-30.

¹⁹ *CHP Halkevleri Öğreneği*, s. 5.

- 1.Dil, Tarih, Edebiyat,
- 2.Art,
- 3.Gösterit,
- 4.Spor,
- 5.Sosyal Yardım,
- 6.Halk Dersaneleri ve Kurslar,
- 7.Kitapsaray ve Yayın,
- 8.Köycülük,
- 9.Müze ve Sergi

Kollardan özellikle dil-edebiyat, tarih-müze ve folklor birimlerinin çalışmalarına büyük bir önem verilmiştir. Dil ve edebiyat kollarının başlıca çalışmaları geçmişteki Türk büyüklerini anmak, edebiyat müsabakaları açmak, milli günleri heyecanla yaşatmak, gelenek olmuş halk bayramlarını kutlamak, konferanslar ve münazaralar düzenlemek, aile toplantıları yapmak, muhitteki istidatları tanıtmaya çalışmak, kitaplık ve yayım şubeleriyle birlikte dergiler ve kitaplar yayımlamak, folklor bakımından çevrelerinde incelemelerde bulunmak olmuştur. Dil- edebiyat ve tarih şubesinin neden diğer şubelerden ilk sırada olduğunu Dr. Reşit Galip şu sözlerle ifade eder:

*“Bu şube, memleketin uzak ve yakın köşelerinde bu sahalarda çalışanları birleştirmek maksadını güdecektir. Bilhassa her işin yeni başlanmış sayılabileceği bugünkü şartlar içinde dilcilerin, edebiyatçıların ve tarihçilerin en sıkı çalışma birliği gütmeleri elzemdir. Milli din, milli edebiyatın, milli tarihin sağlam temeller üzerinde yükselmesi için bu çalışma birliği ve onu temin edecek teşkilatlanma şarttır.”*²⁰

Bu şube, hemen hemen bütün Halkevlerinde aktif olarak görev yapmıştır. Evlerin çıkardığı dergiler, broşürler, başka Halkevi kütüphanelerine gönderilerek aralarında bir koordinasyon sağlanmıştır. Düzenlenen dil konferanslarında kullanılacak dilin sade ve herkes tarafından anlaşılır olması noktasında çalışmalar yapılmıştır. Düzenlenen diğer konferanslarda Türk tarihini ve devrimini konu alan çalışmaların arttırılmasına özen gösterilmiş, dünya tarihi boyunca Türklere yönelik asılsız iddialara yanıt verilmesi, Türk uygarlığının tüm yönleriyle tanıtılması da bu şubenin görevi olmuştur.²¹

²⁰ a.g.e., s. 14.

²¹ Sefa Şimşek, *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi: Halkevleri (1932- 1951)*, Boğaziçi Üniv. Yay., İstanbul 2002, s. 80- 81.

Halkevleri'nin yayınları Kemalist ideolojinin düşünsel aktarımının yapıldığı ve Kemalizm'i izah eden önemli metinleri içermiştir. Diğer Halkevi yayınları ile örnekler çoğaltılacağı gibi bunlar arasında en etkini hiç şüphesiz Ankara Halkevi'nin çıkardığı “Ülkü Dergisi” olmuştur. Ülkü, dönemin tek partisi olan C.H.P'nin ideolojik unsurlarının teorik biçimde oluşturulması, bunların tüm topluma mâl edilmesi amacıyla, kültürel, sosyal ve politik bir dergi olarak çıkarılmıştır. R. Peker'in Ülkü'nün çıkışını “*Halkevleri'nin ruhunu yazı vasıtalarıyla yaymak.*”²² olarak belirttiği dergi, bir fikir dergisi olarak diğer Halkevi yayınlarına önemli bir örnek oluşturmuştur.

Ülkü'nün yayınlamasını gündeme getiren bir diğer etmenin de yine Kemalist devrimin ideolojisini oluşturmak amacıyla Ocak 1932'de yayın hayatına başlayan Kadro dergisinin olduğunu söylemek mümkündür.²³ Kadro dergisi, Kemalizm'i ideolojileştirme girişimlerinde, Türk düşünce hayatının önemli dergilerinden birisidir. Kadro dergisinin, sosyal, kültürel ve politik konularda içerdiği metinlerle Türk devrimine yeni bir bakış açısı geliştirme çabası içinde olmasına katkı sağlamıştır. Bu anlamda Ülkü dergisi sadece bir Halkevi dergisi olmasının ötesinde, Kemalist iktidarın siyasal kuvvetini pekiştirmek ve meşruiyet tabanını oluşturmak amacıyla, diğer Halkevi dergileriyle²⁴ birlikte ideolojik gündem yaratmıştır.²⁵

Bir diğer şube, güzel sanatlardır. Güzel sanatlar şubesi Halkevlerinde, vatandaşın azminin kuvvetlendirilmesi için nasıl yararlanacağını öğreten bir

²² Metnin tamamı için bkz., Recep Peker, “Ülkü Niçin Çıkıyor?”, *Ülkü (Seçmeler)*, Şubat 1933, Yay. Haz: Zerrin Bayraktar- Cem Alpar, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, Ankara 1982, s.1.

²³ M. Bülent Varlık, “Ülkü: Halkevleri Mecmuası”, *Kemalizm*, İletişim Cilt 2, İstanbul 2002, s. 268.

²⁴ Halkevleri'nin yayınladıkları diğer dergiler şöyledir; Doğuş: Kars, Güzel Günler sonradan (Fikirler), Halkevi: Eskişehir, Kaynak: Balıkesir, Taşpınar: Afyon, İstanbul ve Yeni Türk: İstanbul, 7 Ok: Edirne, Yeni Doğuş, sonradan Bozkurt, daha sonra Gediz: Manisa, Aksu: Giresun, Akın, İnan, Köy: Trabzon, Ün: Isparta, Akpınar: Niğde, Yeni Tokat: Tokat, Türküm sonradan Uludağ: Bursa, Ilgaz: Kastamonu, Altın Yaprak: Bafra, Ülker: Niksar, Ülker: Burdur, Taşan: Merzifon, Kılıçözü: Kırşehir, Küçük Menderes: Tire, Karacadağ: Diyarbakır, Konya: Konya, Altan: Elazığ, 19 Mayıs: Samsun, Orta Yayla, 4 Eylül: Sivas, Türk Akdeniz, Çağlayan: Antalya, Başpınar: Gaziantep, Çorumlu: Çorum, Derne: Malatya, Erciyes: Kayseri, Erzurum: Erzurum, Görüşler: Adana, Hatay: Antakya, İnanç: Denizli, Karaelmas: Zonguldak, Ordu: Ordu. Liste için bkz. M. Rauf İnan, “Gazi'nin Halkçılık Ülküsü, Halkevleri ve Sonrası”, *Belleten*, Sayı: 204, Cilt LII, Ankara 1988, s. 893. (M. Rauf İnan'nın makalesinde yer alan bu Halkevi ve dergi listesi tam değildir.)

²⁵ M. Rauf İnan, “Gazi'nin Halkçılık Ülküsü...”, *a.g.m.*, s. 892. Ayrıca bkz. Mustafa Türkes, “Kadro Dergisi”, *Kemalizm*, İletişim Cilt 2, İstanbul, 2002. s. 465; Cennet Ünver, “Şevket Süreyya Aydemir”, *Kemalizm*, İletişim Cilt 2, İstanbul, 2002, s. 470- 471.

toplantı yeri olmuştur.²⁶ Nitekim sadece söz, yazı ya da tarihle öngörülen yenileşme ve halkla bütünleşme çabası yeterli olamazdı. “Halkevlerinde güzel sanatlar şubesinin, sanatı sevmek, sevdirmek ve de yaymak gibi görev üstlenmesi gerektiğini” ifade eden İsmet İnönü güzel sanatları “*yalnız yüksek bir insan cemiyetinin temeli olan ince ve güzel hisleri terbiye eden vasıta değildir. En sert iradeleri de yetiştirmeye vasıta olan başlıca bir münebbih, başlıca bir yürütücü*”²⁷ olarak tanımlamıştır.

Bu şube, resim, heykel, mimari ve müzik çalışmalarıyla halkın görsel biçimde sanatın tüm dallarıyla iç içe olması için çalışmalar yürütmüştür. Yurdun en ücra köşesine kadar ulaşan bando, koro ve orkestra çalışmalarıyla devrim, halka coşku ile görsel biçimde aktarılmıştır. Güzel sanatlar şubesi gibi, Halkevleri'nin temsil şubeleri de sergiledikleri oyunlarla, piyeslerle kalabalığı Halkevlerine ısındırmaya çalışmış, özellikle kadınların ve erkeklerin aynı ortamda bulunmasında önemli bir rol üstlenmişlerdir. Sahneledikleri oyunlarda²⁸ kadınların da aktif katılımı sağlanmıştır. Bu durum evden dışarı çıkamayan, erkeklerle aynı ortamda bulunmayı uygun görmeyen düşüncenin yerine, artık modern ve sosyal bir kadın tipinin oluşturulmasına büyük bir katkı sağlamıştır. Sanat, tüm toplumun sosyalleşmesini sağlarken, özellikle bu zamana kadar kapalı bir hayat içinde kalan Türk kadın figürünün, halkla birebir temasını sağlamış ve kadının dışarı çıkmasına olanak sağlamıştır. Bu önemli bir ivmedir.

Halkevleri'nin diğer bir şubesi ise spor koludur. Spor şubesi hemen hemen tüm Halkevlerinde aktif olarak çalışmıştır. Spor bu zamana kadar lüks bir uğraş olarak algılanmış olduğundan toplum için yeni bir faaliyettir. Ulusal bir spor anlayışının meydana getirilmesi ve de bunun halka benimsetilmesi bir gereklilik olarak görülmüştür. Bu nedenle spor faaliyeti parti ve hükümet için en az siyasi, idari ve ekonomik işler kadar önemlidir. Halkevleri ruhen ve fiziken sağlıklı bireylerin yetişmesine katkıda bulunacaklardır. Halkevleri öğreneğinde spor şubesinin; spor hareketlerinin bütün gençlik eğitiminde ve ulusal eğitimde vazgeçilmeyecek özgün ve önemli bir yeri olduğu vurgulanmaktadır.²⁹ Bu nedenle Halkevi öğreneğinde, Türk gençliğinde ve halkında spor ve beden hareketlerine ilgi uyandırılması ve bunların bir kütle hareketi, ulusal bir faaliyet haline getirilmesi gerektiği söylenir.³⁰ Spor faaliyetlerinde halkın özellikle

²⁶ Adem Kara, *Türkiye'de Halkevleri*, Halkevi Yayınları, Ankara 1999, s. 51.

²⁷ *1935 Halkevleri*, s.37.

²⁸ Halkevleri tiyatro repertuarı için ayrıca bkz., *CHP. 1939'da Halkevleri*, Recep Ulusoglu Matbaası, Ankara 1939; Nurhan Karadağ, *Halkevleri Tiyatro Çalışmaları*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Sanat-Tiyatro Eserleri Dizisi, Ankara 1998.

²⁹ *CHP Halkevleri Öğreneği*, s.12.

³⁰ *1935 Halkevleri*, s. 66- 67., *CHP Halkevleri Öğreneği*, s.12.

zorlanmadan ve zevkli bir uğraşı halinde yapacağı aktiviteler seçilmiştir. Halkevlerinde özellikle mahalli şartlara uygun jimnastik, yüzme, atlı ya da yaya turları, avcılık, çeşitli güreş ve futbol müsabakaları düzenlenerek, olabildiğince tüm halkın katılımının sağlanması amaçlanmıştır.

Halkevleri'nin en önemli şubelerinden biri de sosyal dayanışma ve sosyal yardım şubesidir. Bu şubenin asıl görevi, Halkevi'nin bulunduğu bölgede yardıma muhtaç ve kimsesiz kadınlar, çocuklar, ihtiyar ve hastalar gibi muhtaçlar hakkında cemiyetin sevgi ve yardım duygularını uyandırmak ve bu duyguların en yüksek derecesine çıkaracak faaliyette bulunmaktır. İşsizlerin iş bulmasına da yardımcı olacak bu şube, bütün görevlerin gerçekleştirilmesi için gelir kaynakları da yaratacaktır.³¹ Bu şube, köycülük şubesiyle de ortak çalışarak köy gezilerine doktorların katılımını sağlamıştır. Bu zamana kadar eski geleneksel tedavi yöntemleri ile kendi kendisini iyileştirmeye çalışan ahali, ilk kez ihtisaslı doktorlarla Halkevlerinde buluşmuştur. Halkevlerinde günün belli saatlerinde görev yapan diş, kadın-doğum, dahiliye v.b. gibi tıp doktorları, eve gelen tüm hastaları tedavi etmişlerdir. Bu özellikle kırsal kesimde eşitlikçi bir durum meydana getirmiş ve köylünün belki de ömründe ilk kez çağdaş sağlık personeliyle hızlı ve seri biçimde karşılaşmasını sağlamıştır. Halktan halka yardım yapılmasında bir aracı kurum olarak çalışan bu şube özellikle yetim kalmış çocukların giyim, kuşam ve beslenme sorunlarının giderilmesinde, onların sosyal hayata kazandırılmasında, okuma-yazma öğretimini de üstlenerek önemli işler yapmıştır.

Bir diğer şube, halk dersaneleri ve kurslar şubesidir. Bu şubenin amacı İsmet İnönü'nün şu sözleri ile ifade edilebilir: "*Müspet ilimlerin ve her türlü hayat bilgilerinin tatbikatını bilenler, her vesile ile ilmi seviyesi mahdud olanların bile kavrayabilecekleri sade şekillerde anlatmaya çalışmalıdırlar*".³² Bu sözler, cahil bırakılan bir halkın artık cehaletten kurtarılması amacının sade bir biçimde, halk tabanına inilerek gerçekleşeceğinin yolunu çizmiştir. Halkın düzeyini yükseltecek her türlü okutma, yazma ve yetiştirme hareketlerinin ilerleyip genişletilmesini sağlayacak olan halk dersaneleri ve kurslar şubesi³³, pratik hayat bilgilerinin sistemli ve de modern bir biçimde halka aktarımını hedef tutmuş, bu yönde çalışmıştır. Bu kurslarda vatandaşların fikri düzey ve öğrenim derecelerine göre okumak, yazmak, tarih ve yurt bilgisi, sosyal bilgiler, yabancı dil, hesap, hesap tutma usulü ve daktilo gibi eğitimler verilmiştir.³⁴

³¹ a.g.e., s.14.

³² 1935 Halkevleri, s. 94.

³³ CHP Halkevleri Öğreneği, s.15.

³⁴ a.g.e., s. 15.

Atatürk inkılâbının ve partinin prensipleri göz önünde tutulduğunda halkın kafasının bu fikre inandırılması gerekmektedir. Nitekim bunun da tek yolu ulaşılabildiği kadar halka ulaşmak ve onların seviyesinde bir anlatım biçimi geliştirmekten geçiyordu. Eski ve köhne bir geleneğin hakim olduğu toplum yapısının değişmesinde inkılabın yetiştirdiği aydınlara da büyük görevler düşmekteydi.³⁵ Bu aydınların kendilerini halka en iyi izah edebileceği ve de halkla en iyi kaynaşabileceği yerler Halkevleri ve Halkevleri'nin bünyesinde bulunan halk dersaneleri ve kurslar şubesi olmuştur.

Kitapsaray ve yayın şubesi de Halkevleri'nde açılması zorunlu tutulan önemli bir şubedir. Halkevi'nin binası yeterli olmasa bile ayrı bir yerde kitap odası ya da sadece okuma odası açma şartı vardır.³⁶ Özellikle okuma alışkanlığının kazandırılması için faaliyetlerde bulunan bu şubede güzel diksiyonu olan okuyucular toplu okuma etkinlikleri düzenlemişlerdir. Halkevleri sayısının yıllar geçtikçe de artmasıyla birlikte, tüm yurt çapında “okuma” eylemi bir dalga halinde yayılmıştır.³⁷ Bu şube aynı zamanda partinin yayın işlerinin de yardımcı bir unsuru olarak çalışarak telgraf, telefon, telsiz, radyo v.s. konuşma ve aydınlatma cihazlarından yararlanıp halk arasında gerekli görülen bilgilerin aktarılmasında önemli bir alan oluşturmuştur.

Halkevleri'nin kuruluş felsefesi oluşturan “köycülük” ve “halka doğru” hareketlerinin bir yansıması olarak gelişen köycülük şubesi, özellikle kırsal kesimde ve köylerdeki vatandaşları desteklemek, kalkındırmak, eğitmek, aynı zamanda aydınlarla bir araya getirmek için çalışmalar yürütmüştür.³⁸ Mevcut ideolojinin “halk için, halk uğrunda” gibi kavramlarla kendini ifade ediyor olması, hiç şüphesiz köy ve köylü ile ilgilenmeden gerçek anlamını bulamayacaktır. Bu nedenle memleketi köyden tanımaya başlamak, milletin asil unsuru olan köylüden yükseltmeye çalışmak halkevliğin köylüyle olan temasıyla gerçekleşmiştir. Bu amaca ulaşabilmek için çevre köylere çeşitli geziler düzenlemek, köylülere devletle ilgili işlerinde sorunlarına yardımcı olmak, gezici sergiler yoluyla yerli mallarını halka tanıtmak, temsil şubeleriyle işbirliği içinde çalışarak tiyatro turneleri düzenlemek gibi faaliyetler bu şube aracılığıyla düzenlenmiştir.³⁹

Diğer şubelerle birlikte topyekûn bir yenileşme hareketi için çalışan Halkevleri ve halkodalarındaki köycülük şubesinin faaliyetleri, kırsal

³⁵ Çakan, *Konuşunuz- Konuşturunuz*, s. 151-162.

³⁶ *CHP Halkevleri Öğreneği*, s. 16.

³⁷ *CHP. 1939'da Halkevleri*, s. 10- 11.

³⁸ *CHP Halkevleri Öğreneği*, s.18.

³⁹ *1935 Halkevleri*, s. 112- 120.

kesimde zor şartlarda yaşayan halkla bütünleşme çabası olarak değerlendirilebilir. Çünkü yeni rejim açısından köy, önemli bir konudur. Nüfusun büyük kısmının köylerde yaşadığı Cumhuriyet rejiminde, Kemalizmin oluşturduğu yeni kültür ve ideolojinin köy ile teması rejimin geleceği ile doğru orantılı görülmüştür. Bu bakımdan rejimin köy ile bağı, Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren Halkevleri ve bunu köycülük şubesi ile ilk defa bu kadar kuvvetlenmiştir.

Müze ve sergi kollarının çalışmalarına gelince, bu kol daha önceden dil-tarih ve edebiyat kolu içinde anılırken sonradan ayrı bir şube olarak faaliyet göstermiştir. Yayınlar, konferanslar ve paneller aracılığıyla tarihsel değerleri halka tanıtmak gibi bir görevi vardır. Özellikle yerel tarihi ve arkeolojik kalıntıları değerlendirmek, Halkevi civarında bulunan tarihi eserlerin korunmasına, katkıda bulunulmasına hizmet etmiştir.⁴⁰ Tarih, müze ve folklor çalışmalarında Halkevleri'nin tarih ve müze kolları geniş halk topluluklarına tarih vesikalarının ve eski eserlerin değerini anlatmak için devamlı bir emek harcanmıştır. Folklor çalışmalarını belirtmek ve değerlendirmek için koleksiyonlar tertiplenmesini, türlü konularda öğretici, tanıtıcı ve teşvik edici mahiyette olmak üzere sergiler hazırlanmasına dikkat edilmiştir.⁴¹

Bu şubeler sözlü propaganda açısından da önemli bir görev üstlenmişlerdir. Halk hatiplerinin de desteği ile bu birimler devrimin halka anlatılması sağlamıştır.⁴² Şubelerde eğitimin temel eksenini "halk terbiyesi" üzerinden geliştirdiğinden, sözlü anlatım fazlasıyla önemsenmiştir. Aydınlanmanın hedef alındığı evlerde konuşmanın önemini R. Peker "Söz yazıdan, resimden, musikiden ve her şeyden daha kuvvetli, en kuvvetli telkin vasıtasıdır."⁴³ sözleriyle ifade etmiştir.

1950 yılında, Halkevleri'nin ve Halkodalarının artık işlerliğini yitirdiği, CHP'nin bir propaganda aracına dönüştüğü, Halkevlerine bütçeden ayrılan paranın çok fazla olduğu ve bütçeden ayrılan paranın da partinin kendi işlerinde harcadığına dair konularda büyük tartışmalar yaşanmıştır.⁴⁴ Bu tartışmalar ve yaşanan muhalefet-iktidar çekişmeleri, Halkevleri'nin kapatılmasını kaçınılmaz kılmıştır.⁴⁵

⁴⁰ CHP Halkevleri Öğreneği, s. 19.

⁴¹ CHP XVI. Yıl Dönümünde Halkevleri ve Halkodaları, Ulus Basımevi, Ankara 1948, s. 14.

⁴² Çakan, Konuşunuz- Konuşturunuz, s. 301.

⁴³ Recep Peker, "Konuşunuz, Konuşturunuz", Ülkü (Seçmeler), Şubat 1933, Ankara 1982, s.22.

⁴⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX., C. 9. Fihristi, T.B.M.M Basımevi, Ankara 1950, s. 3.

⁴⁵ Halkevleri ve halkodaları 1950 yılından itibaren başlayan büyük tartışmalar neticesinde 8 Ağustos 1951 tarih ve 5830 sayılı yasa ile kapatıldı. Tartışmalar için bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII., C.24, T.B.M.M Basımevi, Ankara 1950, s.760- 770.

Bünyesinde barındırdığı dokuz şube ile 1951 yılına kadar faaliyet gösteren Halkevleri'nin kapandığı tarihte sayısı 478'e, Halkodası'nın sayısı ise 4322'ye ulaşmıştır. Aynı tarihte kentlerdeki lise ve ortaokul sayılarıyla, kırsal alandaki ilkokul sayılarına bakılarak yapılan bir karşılaştırma, Halkevleri ve Halkodalarının sayılarının mevcut fazlalığıyla ilgili bir gözlemlerde bulunmuştur.⁴⁶ Bu nicel sayı da bize Halkevleri'nin yetişkin eğitimi olarak ulaştıkları düzeyin önemini açıkça göstermektedir.

A. Van Halkevi'nin Kuruluşu

Halkevleri'nin tüm yurttan yaygınlaşması ile birlikte Doğu Anadolu'nun bir çok ilinde olduğu gibi Van'da da bir Halkevi açılmasına karar verilmiştir. 1932'de 14 ayrı ilde kurulan Halkevlerinden bir tanesi de, 24.06.1932⁴⁷ tarihinde Van'da kurulmuştur. Van merkezinde partinin malı olan ve Türkocağı'ndan devreden bina Halkevi olarak kullanılmıştır.⁴⁸ Cumhuriyetin ilk yıllarında gerçekleştirilen dönüşümlerin Van'da benimsenmesi güç olmamıştır. Van Halkevi, diğer Halkevleri gibi Cumhuriyet'in benimsediği değerleri yaymaya çalışmıştır. Ancak yörenin dışarıya kapalılığı, ülkenin gelişmemiş bir bölgesinde bulunması, barınma, beslenme, sağlık gibi alanlardaki bir takım sorunlar, geleneksel yapının özellikle kırsal kesimde varlığını sürdürmesine yol açmıştır.⁴⁹

Elimizde, Van Halkevi'nin açıldıktan hemen sonra herhangi bir faaliyet gösterdiğine dair belge olmamasına rağmen, 31.12.1933 kayıtlarına göre kayıtlı üye sayısı 175'dir. Bunların hepsi erkektir. Halkevi'nin kadın üyesi bulunmamaktadır. Bu tarihte Halkevinde herhangi bir toplantı düzenlenmemiş ya da konferans verilmemiştir.⁵⁰ 1934 yılına gelindiğinde ise Halkevine kayıtlı üye sayısında bir düşüş yaşanmıştır. 1933 yılında 175 olan üye sayısı, bu tarihte 93 kişi olmuştur.⁵¹ 21.08.1934 tarihinde Halkevi reisliğine Müştak Bey seçilmiştir. Orta Mektep Müdürü Müştak Bey, Orta Mektep Muallimi Remzi Bey, Cumhuriyet Muallimi Refik Bey, Vilayet Tahrirat Kâtibi Kemal Bey, Tüccar Şaban Bey, Muallim Arif Bey, Maarif Müdürü Mustafa Bey ve Muallim Mitat Bey 8 şube kolu temsilcisi olarak

⁴⁶Tevfik Çavdar, "Halkevleri" *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim, C. IV, İstanbul 1983, s. 878-884.

⁴⁷ *CHP Halkevleri ve Halkodaları 1940*, s. 29.; 24 Haziran 1932'de ikinci tertip olarak açılan 20 merkezden biri de Van Halkevidir. Bkz. *Cumhuriyet'in 10. yılı (1923- 1933)*, 1933, .s.17.

⁴⁸ *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, 490.01.1795.1276.1.

⁴⁹ *Yurt Ansiklopedisi*, Anadolu Yayıncılık, C.10, İstanbul 1981, s. 7604.

⁵⁰ *Halkevleri'nin 1933 Senesi Faaliyet Raporları Hülusalari*, Hâkimiyeti Milliye Matbaası, Ankara 1934, s. 118- 123.

⁵¹ *Halkevleri'nin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hülusalari*, Ulus Basımevi, Ankara 1935, s. 136.

seçilmiş, isimleri partiye bildirilmiştir.⁵² Van'da şube kolları bu tarihlerde sadece ismen kurulmuş herhangi bir faaliyet içinde olamamışlardır.⁵³ 1935 yılında Van Halkevi Başkanı Kenan Onat'tır. Kenan Onat, CHP 4. Büyük Kurultayı'nda Halkevi başkanı olarak kurultay açılışına kutlama telgrafi göndermiştir.⁵⁴

1935 yılı resmi nüfus sayımına göre Van'ın merkez nüfusu 9.326'dır.⁵⁵ CHP, diğer bütün Halkevlerindeki katılımcıların sayısını çok yakından takip ettiği gibi, Van'daki Halkevi'nin katılımcılarını da tespit etmiştir. Bu nedenle, 1936 yılında CHP Genel Sekreterliği Van Halkevinde kadın ve erkek toplam sayısının bildirilmesini istemiştir. Van Halkevi 1936'da 83'ü erkek, 3'ü kadın olmak üzere 86 üyesiyle⁵⁶ başladığı faaliyetlerine, üye sayıları değişiklikler göstererek 1951 yılına kadar devam etmiştir.⁵⁷

B. Van Halkevi'nin Faaliyetleri

Halkevinde maddi ve diğer bazı yetersizliklerden dolayı var olan şubelerin tamamı her zaman faaliyet gösteremeseler de, etkinlik alanlarının oluşum süreci 1930'ların ortalarından itibaren kitaplık, sergi, tiyatro, spor çalışmalarıyla başlamıştır.⁵⁸ 5.2.1936 gün ve 623 sayı ile CHP Genel Sekreterliği'ne gönderilen faaliyet dilekçesinde bunun detaylı gerekçeleri şöyle izah edilmiştir:

“Evimizin mevcut 8 şubesi bulunsa da, faaliyet temin edecek unsurlar ve elemanlar bulunmaması yüzünden istihdaf edilmesi lazım gelen gaye ve işten uzak kalarak ismen mevcudiyetini muhafaza etmiş ve şimdiye kadar hiçbir mevcudiyet gösterememiştir. Bu noktadan evi şimdiye kadar hemen hemen kapalı durumundan kurtararak yeni ve verimli bir çalışma devresine sokmak için incelemeler yapıldı. Yapılabilecek esas, malzeme ve unsurlar göz önüne alınarak bu senelik dört şubeyle faaliyete geçilmesi kararlaştırılmış ve bu yönden bir çalışma programı düzenlenmiştir. Yapılacak işler esas, malzeme ve çalışacak unsurlar göz önüne alınarak 1 teşrinievvelden itibaren 4 şube ile faaliyete geçildi. 1935 iş programı gereğince bir takım işler yapıldı.”⁵⁹

⁵² BCA., 490.01.973.769.2.13/14.

⁵³ Halkevleri'nin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hülasesi, Ulus Matbaası, Ankara 1936, s. 122- 239.

⁵⁴ CHP IV. Büyük Kurultay Görüşmeleri Tutulgası (9-10 Mayıs 1935), Ulus Basımevi, Ankara 1935, s. 36.

⁵⁵ CHP Halkevleri ve Halkodaları, a.g.e., s. 29.

⁵⁶ Halkevleri'nin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hülasesi, s. 194.

⁵⁷ BCA., 490.01.991.835.2.

⁵⁸ Yurt Ansiklopedisi, .s. 7604.

⁵⁹ BCA., 490.01.991.835.2.

24 Ağustos 1936 günü toplanan Türk Dil Kurultayı'na 54 Halkevi delegesi katılmıştır. Bu Halkevi delegelerinden birisi de Van'dan katılan Faiz Demir Bey'dir. Türk Dilciliği'nin yenileşmesi ve gelişimiyle ilgili yapılan bu toplantıya Van'dan bir Halkevi delegesinin katılmış olması önemlidir.⁶⁰ 1940 yılına gelindiğinde, Faik Tunç Akoğlu başkanlığında 482 üye ile Van Halkevi faaliyetlerini yürütmüştür.⁶¹ Akoğlu, başkanlığında 17.02.1940 saat 15:00'da Halkevi salonunda Van Valisi Süheyp Karafakoğlu'nun ve halkın katılımıyla Halkevleri'nin 8. kuruluş yıl dönümü kutlanmıştır. Halkevi Başkanı Faik Tunç Akoğlu bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında II. Dünya Savaşı'nın genel durumu ve yurt çapındaki etkilerine değinmiştir.⁶² Aynı gün Halkevi'nin ileri gelenleri arasından komite azaları seçimi yapılmıştır.

17.02.1940 yılında Van Halkevinde komite başkanlıklarına ve idare heyetlerine seçilen üyelerin isimleri şunlardır⁶³:

Dil, Tarih ve Edebiyat Komitesi	
Müştak Çeliker	Muallim (Reis)
Ahmet Gürakar	Muallim (İdarede)
Ar Komitesi	
Reşat Türsoy	Muallim (Reis)
Salih Ertuğ	Meteoroloji Müdürü (İdarede)
Gösterit Komitesi	
Ahmet Kaya	Muallim (Reis)
Orhan Akşener	Memur (İdarede)
Spor Komitesi	
Bahri Toktamış	Muallim (Reis)
Abdurrezzak Oğuz	Memur (İdarede)
Halk Dersaneleri Komitesi	
Mustafa Noyan	Maarif Müdürü (Reis)
Hilmi Gürhan	Muallim (İdarede)

⁶⁰ *Türk Dil Kurumu Kurultay Kararları*, T.D.K. Yayınları, Ankara 1936, s. 9.

⁶¹ *CHP Halkevleri ve Halkodaları*, a.g.e., s. 29.

⁶² *BCA.*, 490.01.1013.910.1.

⁶³ *BCA.*, 490.01.973.769..2.5/6/7.

Kütüphane Komitesi	
Sami Bamacıoğlu	Muallim (Reis)
Yakup Kuşçuoğlu	Memur (İdarede)
Köycülük Komitesi	
Muzaffer Koçak	Mec. U. Azası (Reis)
Halil Akengin	Maarif Müfettişi (İdarede)
Müze ve Sergi Komitesi	
Refia Sağun	Muallim (Reis)
Mehmet Özel	Memur (İdarede)

25.02.1940 yılında Van Halkevi'nin kuruluş yıldönümü Van Halkevi'nde, Vali, askeri komutanlar ve halkın da katılımıyla kutlanmıştır. Kutlamalarda bir de resim sergisi açılmış, amatörler dışında üç sanatkar sergiye katılmıştır. Ortaokul Resim Öğretmeni Reşat Türksöy'a ait "Van Kalesi" resmi birinciliğe layık görülmüştür. Kendisine para ödülü verilmiştir.⁶⁴

14.03.1942 yılında Van Halkevi Reisi Nureddin Keskinbora başkanlığında Halkevi'nin şube komitelerine ve reisliklerine seçilen isimlerin tablosu⁶⁵:

Dil- Edebiyat Komitesi	
Celal Gürsoy	Maarif Müdürü (Komite Reisi)
Kerim Tunçer	İlkokul Öğretmenlerinden
Remzi Canarslan	İskan Memuru
Güzel Sanatlar Komitesi	
Reşat Türksöy	Ortaokul Müdür Muavini (Komite Reisi)
Midhat Atmaca	İlkokul Öğretmenlerinden
Sadık Evgin	Makinist
Temsil Komitesi	

⁶⁴ BCA., 490.01.977.783.3.5/6.

⁶⁵ BCA., 490.01.973.769.2.2/3.

Vahit Kurşuncu	Ortaokul Müdürü (Komite Reisi)
Tevfik Bingöl	İlkokul Öğretmenlerinden
Orhan Akşener	İdare Heyeti Kâtibi
Spor Komitesi	
Hüseyin Erbaş	Maliye Tahsil Ş. (Komite Reisi)
Osman Dirim	Doktor
Ekrem Sakınmaz	İlkokul Öğretmenlerinden
Sosyal Yardım Komitesi	
Şaban Boysan	Tüccar (Komite Reisi)
Lütfü Olgaç	Doktor
Hilmi Gürhan	İlkokul Öğretmenlerinden
Halk Dersaneleri ve Kurslar Komitesi	
Midhat Öner	Belediye Reisi (Komite Reisi)
Latif Yücel	Gümrük Müdürü
Müştak Çeliker	Ortaokul Müdürü
Kütüphane ve Yardım Komitesi	
İbrahim Dikmen	İnhisarlar Baş Md. (Komite Reisi)
İlyas Kitapçı	Matbaacı
Hakkı Özdemir	İlkokul Öğretmenlerinden
Köycülük Komitesi	
Cemal Kahvecioğlu	Umumi Meclis Azası (Komite Reisi)
Kemal Atilla	Doğumevi Kâtibi
Nazif Çeliker	Tüccar
Tarih ve Müze Komitesi	
Kemal Yörük	C. Müddei Umumisi (Komite Reisi)
Haydar Perihan	Tüccar
Mehmet Özel	Ortaokul Kâtibi

Halkevi'nde görev alan başkan ve komite üyelerinin mesleklerine baktığımız zaman pek çoğunun öğretmen, doktor, memur ya da tüccar gibi meslek gruplarından olduğu görülmektedir. Halkevinde, halkı eğitecek olan

kişilerin sıradan insanlar olması elbette beklenemezdi. Bu nedenle görev alan şahısların tümünün okumuş ve eğitilmiş veya kentten ileri gelen aydınlarından seçilmesine dikkat edilmiştir.

1945 yılından itibaren, il çapında bir okuma- yazma seferberliği başlatılmıştır.⁶⁶ Resmi olarak 01.01.1947'den itibaren Van, Erciş Halkevleri ile 8 Halkodasında (Başkale, Çatak, Gevaş, Gürpınar, Muradiye, Özalp, Canik, Çaldıran) Türkçe okuma-yazma kursu açılmıştır.⁶⁷ Köy kadınlarının eğitilmesini de içine alan bu faaliyet, köylere giden öğretmenlerin 8 aylık ya da 4 aylık çalışmaları ile gerçekleşmiştir. Köy kadınları gezici kurs öğretmeni Nezahat Özyurt ve Necla Çilingiroğlu bu göreve tayin edilerek Van'da köy kadınlarına okuma- yazma öğretmiştir.⁶⁸

1. Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi:

1933 yılında Van Halkevi'nin dil, tarih ve edebiyat şubesinde hangi meslek grubunda oldukları bilinmeyen 19 kişinin kaydı vardır.⁶⁹ 1934 yılında ise bu şubede 1 doktor, 4 muallim, 4 tane de sair meslekten toplam 9 erkek üye görev yapmaktadır.⁷⁰ Bu şube faaliyetlerini iki kola ayırmıştır:

I. İrşat tenvir: Bu ödevi yapmak için şube iki esas üzerine yürüyecektir. Bunlardan biri; ev dışında milli bayramlar ve umum, tezahürlerden istifade etmektir. Diğer esas ise: İstanbul ve Ankara Üniversiteleri inkılâp kürsülerinde verilen dersleri esas tutarak Halkevi salonunda vereceği konferanslarla Cumhuriyet ve İnkılâp prensiplerinin kökleşmesine çalışmaktır. Cumhuriyet Bayramı, Milli İktisat, Tasarruf Haftası günlerinde 8, ev içinde dil, nüfus sayımı, hava tehlikesi ve hava tehlikesine karşı koruma, verem, kanser, çocuk bakımı mevzuları üzerinde 7 konferans verilmiştir.

II. Milli dil ve anane tetkikleri: Türk dilinde bugünkü yazı ve edebiyatta kullanılan ve halka arasında yaşayan kelimelerin, istilâhları, eski masalları, atasözlerini araştırıp toplamak, halk arasında kullanılan gayrî menus kelimelerin asıllarını araştırmak, ahali tarihini tetkik ederek broşür hazırlamak, ilde basımevi olmadığında bu tetkikleri Ulus, Ülkü veya Halkevi Yön Kurulu'nun uygun göreceği diğer bir şekilde yaygınlaştırmak faaliyetler arasındadır. 1935 iş programı gereğince şube mevcut kütüphaneyi idare etmekte ve kütüphaneyi her gün sabah 08:00'den akşam 20:00'a kadar

⁶⁶ BCA., 490.01.1059.1069.1.150.

⁶⁷ BCA., 490.01.1059.1069.1.98.

⁶⁸ BCA., 490.01.1059.1069.1.116/117.

⁶⁹ Halkevleri'nin 1933 Senesi Faaliyet Raporları Hülasaları, 84- 85.

⁷⁰ Halkevleri'nin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hülasası, s. 142- 143.

halkın kullanımına açmakla yükümlüdür. Açılışından itibaren 680 muhtelif kitap, 800 kişi tarafından da gazete okunmuştur.⁷¹

Bu bilgiler bize önemli ipuçları vermektedir. Şöyle ki özellikle bu kolun önyak olmasıyla başlayan okuma faaliyetleri, bölgede ilk defa kırsal kesimin gazete ve kitapla buluşmasını sağlamıştır. Bu tarihe kadar böyle bir aktivasyondan habersiz vatandaş ilgisini okuma-yazma öğrenmeye yöneltmiştir. İnsanların bir arada bulunarak gündemi –bir kaç gün geç dahi olsa- takip etmesi ve bunu evde, bahçede, mahallede okuma- yazma bilmeyen diğer insanlara anlatarak paylaşması hiç şüphesiz rejimin neler yaptığını, nasıl bir yol izlediğinin anlaşılması açısından oldukça önem arz etmiştir.

Şubenin yürüttüğü milli bayramlardaki gösteriler, panayırılar ve oyunlar tüm halkın düğün ve cenaze dışında, bir araya gelmesine olanak sağlamıştır. Cumhuriyet'in temel değerlerinin coşkuyla anlatılması, bölgenin mülki amirleri ya da Halkevi tarafından seçilen hatiplerce yapılan konuşmalar ulusal birlik ve bütünlük duygusunun aşılması açısından halkla, Halkevi arasında iletişimi sağlamıştır.

Halkevi'nde bulunan radyo önemli bir iletişim aracı olarak vatandaşların ilgisini çekmektedir. Kendi evlerinde radyo bulunmayanlar akşamları ajans dinlemek ve ülke gündeminden haberdar olmak için Halkevin'e gelmiştir. Ancak kimi zaman Halkevi memurlarınca vatandaşların radyo dinlemelerine keyfi olarak izin verilmemiştir. Bu da vatandaşlar tarafından 1939 yılında C.H.P'ne şikâyet olarak bildirilmiştir. Bu şikâyetlerle yakından ilgilenen parti, durumun içeriğini detaylı olarak öğrenmek istemiş, halkın daimi surette radyo dinlemesinin gerekliliğinin ve tersi bir davranışın Halkevleri'nin ruhuna ters düşeceğini hatırlatan bir yazı göndermiştir.⁷²

Halkevi'nin faal olarak çalıştığı dönemlerde, en büyük sıkıntısı elektrik ve aydınlatma ile ilgilidir. Özellikle geceleri elektrik kesintilerinin çok olması nedeniyle radyoların çabuk bozularak, işlerliğini yitirmesi ve halkın bu yayınlardan faydalanamaması sürekli şikâyet konusudur.⁷³ Van'ın diğer illere uzaklığı ve haberleşme olanaklarının yetersizliği, ülkedeki olayları zamanında öğrenememelerine ya da geç öğrenmelerine sebep olmaktadır. 1937 ve 1938 yıllarında, Parti Genel Merkezi'ne yazılan dilekçelerde ısrarla akümülatörlü bir radyo istenmektedir. Ancak partiden gelen cevabi

⁷¹ BCA., 490.01.991.835.2.

⁷² BCA., 490.01.845.342.20.

⁷³ BCA., 490.01.1234.111.2.

yazılarda, depoda ihtiyaca uygun radyo olmadığı gerekçesiyle Van Halkevi'nin bu talepleri bazen karşılıksız kalmıştır.⁷⁴

Halkevi'nin 1941 yılında, Van Maarif Müdürü Mustafa Noyan tarafından yazılan "Van Tarihinde Medhal: Birinci Sardurun Kitabeleri" adlı ilk neşriyatı İstanbul Tan Matbaasında basılmıştır.⁷⁵ 20 sayfalık eser, mevcut Halkevleri sayısınca basılıp, bütün Halkevleri kütüphanelerine dağıtılmıştır. Van'ın eskiçağ tarihine dair önemli bilgiler içeren bu eser, Van Halkevi'nin kendisine ait herhangi bir yayını olmamasına rağmen Van ile ilgili tek yayın olması açısından önemlidir. Halkevi Başkanı Faik Tunç Akoğlu, kitabın önsözünde Mustafa Noyan'a teşekkür ederek, Van Halkevi olarak böyle bir faaliyetten onur duyduklarını belirtmiştir.⁷⁶

"Van Tarihinde Medhal: Birinci Sardurun Kitabeleri" adlı eserde, Van'da devlet kuran Urartular'ın (M.Ö 860- 885), 25 senelik tarihini aydınlatan ve üç vesika üzerinden yapılan değerlendirmeler vardır. Mustafa Noyan'ın yabancı kaynaklardan yararlanarak yazdığı kitabın giriş bölümünde Van şehri, kale ve göle dair coğrafi bilgiler verilmektedir. Urartuların Van kalesi üzerine inşa ettikleri yerleşim yerlerine ve tarihlerine dair ilk vesika olması muhtemel, I. Sardur'a ait kitabelerinden detaylı olarak bahsedilmektedir. Kalenin kuzey, güney, doğu ve batı burçlarından ve ilk giriş noktasına yerleştirilen blokları anlatan Noyan, burçlardan dışarıya verilen su kanallarını ve su değirmenlerini de kaydetmiştir.⁷⁷

Dil-tarih ve edebiyat şubesi, 1945 yılında 1 tanesi kadın, 24 tanesi erkek olmak üzere 25 üye ile faaliyetlerini sürdürmüştür. Çevre folkloru bakımından önemli gelenek ve göreneklerin yaşatılması, halk türkü ve rakslarının korunması için çalışmalarda bulunulmuştur.⁷⁸ Ancak bu dönemde şubenin tek eksiği, bir yayın organının olmamasıdır. Bununla ilgili dil, tarih ve edebiyat kolunun, bir dergi çıkarmak için C.H.P Genel Sekreterliği'ne 1946 yılında başvurduğunu görmekteyiz. Halkevi reisi Süleyman Erdiñç, hâlâ kendilerine ait yayınlanan eserlerinin olmadığından üzüntü ile bahsetmektedir.⁷⁹ Aynı istek 1949 yılında da karşımıza çıkmaktadır.⁸⁰ Halkevi Başkanı Ahmet Duru dilekçesinde halkın kültürel seviyesinin yükseltilmesine ve memleketin folklorel ve tarihsel değerlerinin bilinmesi için Van Halkevi tarafından çıkarılacak bir derginin Ulus matbaasında

⁷⁴ BCA., 490.01.1234.111.3.

⁷⁵ BCA., 490.01.845.342.1.16.

⁷⁶ BCA., 490.01.845.342.1.19.

⁷⁷ BCA., 490.01.845.342.1.120/21/22/23/24/25/26/27/28/29/30.

⁷⁸ BCA., 490.01.1038.944.1.

⁷⁹ BCA., 490.01.845.342.1.11.

⁸⁰ BCA., 490.01.845.342.1.13/14/15.

ücretsiz olarak basılmasını talep etmiştir. Ancak partiden gelen cevabi yazıda⁸¹, Van'da devamlı bir derginin yayınlanmasının zahmetli olduğu ve takip edilmesinin de mümkün olamayacağı, Ulus Matbaası'nın iş hacminin fazlalığı gerekçeleriyle Halkevi'nin bu isteği geri çevrilmiştir. Dergi yerine daha küçük çapta ve daha az zahmetli olacak, Halkevi'nin kendi seçtiği faydalı konularla ilgili kitap ya da broşür basması salık verilmiştir.

1947 yılında Halkevi'nin kütüphanesinde, 3930 adet kitap vardır. Kitaplığın tasnif ve tertibi yapılmış, kitaplar sıra numaralarına ve boylarına göre ayrılmıştır. Önceden gelen dergiler de koleksiyon haline getirilmiştir. Halkevi kitaplığında sadece İstanbul Ansiklopedisi vardır.⁸² Bu ansiklopedi dışında, 1932 yılında çıkan ve Cumhuriyet dönemi ile ilgili değerli bilgiler içeren Hayat Ansiklopedisi, 1940 yılında çıkan İslam Ansiklopedisi, 1943 yılında çıkan İnönü (Türk) Ansiklopedilerinin Van Halkevine gelmemesi çok ilginçtir. Çünkü bu ansiklopediler parti aracılığıyla yurt genelindeki tüm Halkevlerine gönderilmektedir.

Tarih ve müze kolu çalışmalarını, dil, edebiyat kolu ile birlikte yürütmüştür. Faaliyetlerin tam olarak yapılması için eksiklikler muntazaman partiye bildirilmiştir. Ancak, Tarih kolları çalışma kılavuzu olmadığını 1947 yılında partiye ileten Halkevi Başkanı Müştak Çeliker'e gelen cevapta, kılavuzun basım aşamasında olduğundan gönderilemeyeceği ifade edilmiştir. Tarih kılavuzu yerine "Folklor Kılavuzu" ve "Bodrum Tarihi" isimli başka iki eserin, tarih ve müze kolunun çalışmalarında yararlı olacağı düşüncesiyle gönderildiği bildirilmiştir.⁸³

2. Güzel Sanatlar, Temsil ve Müzik Şubesi:

1933 yılı Halkevi faaliyet raporlarına baktığımızda, bu şubeye kayıtlı Van Halkevi'nde kimsenin olmadığı görülmektedir.⁸⁴ 1934 yılında 3 muallim, 1 tüccar, 1 işçi ve 9 sair meslek gruplarından olmak üzere toplam 14 kişi görev yapmaktadır.⁸⁵ 1935 yılında mevcut şartlar hali hazırda oluşturulamadığından, bu şubenin faal olarak çalışmadığını görmekteyiz. Bu nedenle şubeye genel bir görev verilmemiştir. Fakat daha sonraki yıllarda, şartlar hazır oldukça bu şubenin faaliyete geçeceğine ve gençler yetişirken önemli bir varlık göstereceği belirtilmiştir.⁸⁶

⁸¹ BCA., 490.01.845.342.1.12

⁸² BCA., 490.01.1049.1031.2.1.

⁸³ BCA., 490.01.845.342.1.51.

⁸⁴ *Halkevleri'nin 1933 Senesi Faaliyet Raporları Hülasaları*, s. 88- 89.

⁸⁵ *Halkevleri'nin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hülasası*, s. 148- 149.

⁸⁶ BCA., 490.01.991.835.2.

Bu şube, Cumhuriyet Bayramı ve diğer milli günlerin kutlamasında tiyatro gösterileri düzenlemiştir. 1939 yılında, genellikle Halkevi bahçesinde kurulan tiyatro sahnelerinde sergilenen oyunlar, tüm ahali tarafından coşkuyla izlenmiştir. Fakat bu tiyatrolarda kızların rol alıyor olması, şarkı söylemesi kimi zaman eleştiri ve şikâyet konusu olmuştur. C.H.P'ne yazılan bir şikâyet dilekçesinde kızların bu gösterilerde rol alması, şarkı söylemesinin ahlaka uygun olmadığı ve bu nedenle bunu düzenleyen Halkevi reisinin görevden derhal alınması gerektiği ifade edilmiştir.⁸⁷ 1940'da "19 Mayıs 1938 ve Barajın Açılışı" adlı filmlerle, 1948 yılında Muş Halkevi'nden gelen, "Pamuk Sultan, Deniz Hayvanları, Tırtıl Böcekleri, İngiltere'de Sigorta İş'i" adlı filmler Van Halkevinde gösterilmiştir.⁸⁸

1949 yılına gelindiğinde, Van Halkevi gösteri salonunda gelen kumpanyaların piyesler sergilediğini görmekteyiz. Süheyla Bedriye kumpanyası, temsil kolunun düzenlediği bir faaliyet olarak "Kâtibin Karısı" ve "Bilmece" adlı piyesleri sergilemiştir. Bu oyunları şehrin ileri gelenleri ile birlikte, 400'den fazla kadın ve erkek birlikte izlemiştir.⁸⁹

1940 yılında müzik kolu faaliyetlerine başlamıştır. Bando öğretmeni İbrahim Yurtdaş'ın öncülüğünde bir müzik grubu oluşturulmuştur. Van'a ait dağınık halde olan eski ve milli şarkılar toplanarak, bestelenmiştir. İbrahim Yurtdaş tarafından bir "Van Marşı" ve "Van Edremit Şarkısı" yazılıp, notaya dökülmüştür.⁹⁰ 1949 yılında Halkevi ihtiyacı olan Kornet, Büylü, Tenor, Bariton, Trambon, Sibemol Klarinet, Sibemol Bas, Tenor Saksofon, Davul, Trampet, Caz Davulu, Akordion, Piyano, Mandolin, Keman ve Bağlama gibi müzik aletleri ile birlikte 300 adet sandalyeyi Parti Genel Sekreterliği'nden istemiştir.⁹¹

⁸⁷ BCA., 490.01.845.342.1.119.

⁸⁸ BCA., 490.01.1210.18.2/4.

⁸⁹ BCA., 490.01.845.342.1.131/132/133.

⁹⁰ BCA., 490.01.967.743.6.21.

"Van Marşı

Ey Van Şehri, senin şu harabelerin bile
Bize cennet gibidir her şeyden kıymetlidir.
Mahmur semalarında çırpınan kuşlar ile
Birlikte gönlümüzden sana sevgi yükselir
Ey göl, dedelerimin sinende aksi var mı?
Ey göl, senden şehitler hiç haber sorar mı?
Yabancı gölgelerden kurtuldu Türk vatani,
Ey göl, bu gümüş kumlar ve bu ipek yosunlar,
Yanında cevherlerin anılmaz adı sanı,
Ey göl, dedelerimin sinende gölgesi var,
Ey göl, seni ne kadar sevsek azdır, ne kadar."

⁹¹ BCA., 490.01.967.743.6.4/5/6.

3. Spor Şubesi:

1933 yılında şubeye kayıtlı kimse yoktur.⁹² Şube, 1935 yılında faaliyetlerine başlamıştır. Bu tarihte Van Halkevi'nin spor şubesine, il özel ve belediye bütçelerinden 100 lira para yardımı yapılmıştır.⁹³ Şubenin futbol takımı, mutat yazlık mesailerine düzenli bir biçimde devam etmiş ve askeri takımlarla 3 maç yapmıştır. Özellikle yaz ve bahar aylarında, halkın katılımıyla futbol müsabakaları yapılmıştır. Mevsim şartları uygun olduğu müddetçe de, Halkevi bahçesine bir voleybol sahası ve tenis kortunun kurulacağı belirtilmiştir.⁹⁴ Şehrin ileri gelenleri ve halk arasında düzenlenen bu maçlarda, her sınıftan insanın katılımı sağlanmıştır. O tarihe kadar gereklilikler dışında asker, memur, öğretmen gibi meslek gruplarından insanlarla, aynı sosyal ortamda bulunma fırsatı bulamayan sıradan halk kitleleri için oyun aracılığıyla da olsa bir arada olmak hiç şüphesiz önemli olmuştur.

Van'ın mevsim şartları göz önünde bulundurulduğunda ve yılın büyük bir bölümünün kışla geçtiği düşünüldüğünde spor şubesinin diğer bir faaliyeti de kayak takımı kurmak ve kayak kursları olarak karşımıza çıkmaktadır. 1941 yılında Erzurum'da açılan kayak kursunun bir örneği de Van Halkevi bünyesinde 1942 yılında açılmıştır.⁹⁵ Bir kayak hocasının öğretmenlik yaptığı kayak okulunda, kışın halkı hem eğlendirmek hem de kayağa teşvik etmek için Pazar günleri de olmak üzere kayak kursu faaliyet göstermiştir. Van Halkevi'ne 10 çift, bölgenin geneline ise 24 çift kayak takımı gönderilmiştir. Başlangıçta sadece doktorlar, askerler gibi okumuş kesimin ilgi gösterdiği kayak kursuna, halk arasından da 50 kişiye yakın amatör kursiyerin devam ettiğini görmekteyiz. 1942'nin sonunda ise kayağa devam eden kursiyer sayısı 70 olmuştur.⁹⁶

4. Sosyal Yardım Şubesi:

Bu şubede 1933 yılında hiçbir üyenin kaydı yoktur.⁹⁷ Sosyal yardım şubesi özellikle sağlık alanında yaptığı işlerle dikkat çekmektedir. Şube, 1935 iş programındaki muayene ve tedavi evini 26.1.1936 tarihinde hizmete açmıştır. Bu hususta, İlbaylık Yüksek Orununun ve doktorların yardımları şükranla kabul edilmiştir. Haftanın 6 günü göz, kadın, dahili hastalıklar mütehassısı ile iki operatör, bir tabip, bir dış tabibi Halkevinde ahaliyi

⁹² *Halkevleri'nin 1933 Senesi Faaliyet Raporları Hülasaları*, s.116- 117.

⁹³ *CHP Genel Sekreterliği'nin Parti Örgütüne Genelgesi*, Ulus Basımevi, Ankara 1938, s. 96.

⁹⁴ *BCA.*, 490.01.991.835.2.

⁹⁵ *BCA.*, 490.01.845.342.1.109.

⁹⁶ *BCA.*, 490.01.845.342.1.110.

⁹⁷ *Halkevleri'nin 1933 Senesi Faaliyet Raporları Hülasaları*, a.g.e., s. 92- 93.

ücretsiz olarak tedavi etmiştir. Göz mütehasısı her gün saat 10:00- 12:00 ve 15:00-17:00, diş tabibi her gün 14:00-15:00'e kadar, diğer mütehasısı, operatör ve doktorlar 15:00'a kadar çalışmışlardır. Göz mütehasısı tarafından bütün okullardaki öğrenciler göz taramasından geçmiştir. Halkevinde 68 kişi muayene edilerek, reçete yazılmış ve 43 kişiye Trahomdan ameliyat yapılmıştır.⁹⁸

1935 yılında Halkevi, genel durumu itibari ile diğer senelere oranla daha verimli ve daha faal bir döneme girmiştir. Halkevi'nin tamiri ve demirbaş eşyasının tasnifi yapılarak elverişli hale getirilmiş, elektrikle aydınlatılmıştır. Özellikle bu yılda artık Halkevine bir radyo ve sinema sisteminin kurulmasına karar verilmiştir.⁹⁹

1936'da C.H.P. Genel Sekreterliğine sunulan faaliyet raporu¹⁰⁰ önemli bir gelişmenin ürünü olarak, edebiyat, güzel sanatlar, tarih, spor ve sağlık konularındaki çalışmaların Van'da ki seyrini göstermektedir. Kadın ve erkeklerin milli-mahalli toplantılarda aynı ortamda bulunmaları, beraber hareket etmeleri, kadınların sağlık sorunlarının tedavi edilmesi, spor koluna halkın katılımıyla gerçekleştirilen faaliyetler bize çağdaşlaşma ve modernizme doğru giden önemli bir yol çizildiğinin ipuçlarını vermektedir.

C. Van Halkevi'ne Bağlı Halkodaları ve Faaliyetleri

Van Halkevi'nin faaliyetleri devam ederken bazı ilçelerin halkodalarında da çalışmalar aynı hızla devam etmiştir. 1946 yılında Van'da 7 tane Halkodası açılmıştır.¹⁰¹ Halkevi'nin bir alt birimi olarak çalışan halkodaları, aynı Halkevleri sistemi gibi çalışmış, yazışmalarını da direkt olarak parti ile yapmıştır. Bulunduğu yerdeki ahali ile birebir temas içinde çalışmalarını yürüten halkodaları, gelişimin öncüsü olma çabası içinde, önemli işler yürütmüşlerdir. Halkodalarında, şubelerin tamamı faaliyet göstermese de fiziki ve mahalli şartları uygun olduğu müddetçe çalışmalarda bulunmuşlardır. Van'da kurulan ilk Halkodası Erciş Halkodasıdır.¹⁰² Ancak

⁹⁸ BCA., 490.01.991.835.2.

⁹⁹ BCA., 490.01.991.835.2, "Muhitte içtimaî ve inkılap hamlelerinin sari ve tez yer bulması, bunun bütün halk tabakası arasında süratle yayılması yolunda en mühim vasıta olarak sinema ve radyoyu düşünen evimiz Birinci Genel İspekterlik ve İlbaşlık Yüksek Orunlarının muvafakati ile 1935 bütçesi üzerinde bir münakale yaparak bu iki vasıtanın celbine teşebbüs etmiş ve sinema makinesi gelmiştir. Yakın zamanda da 8 lambalı bir radyonun celbi en önde gelen görevimizdir. Sinemayı bu sene idame masraflarımız olması dolayısıyla, halka da yük olmadan işletebilmek şimdiye kadar muhitin görmediği bu yenilikten umumun istifadesini temin etmek gibi bir amaç taşıdıklarını görmekteyiz."

¹⁰⁰ BCA., 490.01.991.835.2.

¹⁰¹ XV. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, Ulus Basımevi, Ankara 1947, s. 18.

¹⁰² BCA., 490.01.962.725.1.

1940 yılından itibaren ilçelerin tamamına yakınında birer Halkodası açıldığını görmekteyiz. Halkodalarının faaliyetleri ile ilgi geniş bir rapora rastlayamasak da, bunlar pek çok eksikliklerine rağmen, Halkevleri'nin kuruluşundan 10 yıl sonra il çapında yaygınlık göstermişlerdir¹⁰³.

1. Başkale Halkodası:

Başkale Halkodası 20.02.1945 yılında açılmıştır.¹⁰⁴ Halkodası Başkanı Yılmaz Dereli tarafından 09.04.1945 tarihli C.H.P Genel Sekreterliği'ne yazılan dilekçede, Halkodası'nın durumu özetlenmiştir. Son Posta ve Yedi Gün mecmualarına, oda bütçesinden karşılanmak suretiyle bir yıllığına abone olduklarını, düzenli olarak da ellerine ulaştığını belirtirken, bunlar dışında parti tarafından başka hiçbir yayının kendilerine gönderilmediği ifade edilmiştir. Parti tarafından gönderileceğini düşündüklerinden dolayı, Ulus gazetesine abone olmadıklarını yazmaktadır. Parti yayınlarının büyük bir ilgi ile beklendiğini, özellikle zirai, iktisadi ve tarihi eserlerin konu edildiği yayınlara okuma odasının ihtiyacının olduğu belirtilmiştir.

Başkale Halkodası'nın 12.03.1945 tarihi itibarıyla kütüphanesinde bulunan bazı eserler şunlardır: Ulus, Ant, Resmi Gazete, Ülkü, Radyo, İstanbul, Maliyem, Konya, Ün, İnanç, Çığır, Yeşilay, Derme, Başpınar, Varlık, Görüşler, Kara Elmas, Kaynak, Gediz ve Siyasi İlimler'dir. Halkodasına önceden düzenli olarak gelen ancak şimdi gelmeyen eserler de sıralanmıştır. Bunlar: Spor, Servet-i Fünun, Altan, Ar, Karınca, Muğla, Akpınar, Beden Terbiyesi, Gündüz, Aylık Bülten, Enformasyon Bülteni, Çoruh, Yeni Türk, Türk Şairleri, İdare, Uludağ, Ayın Tarihi, Halk Bilgisi Haberleri, Erciyes, Taşpınar, Altın Yaprak, Orta Yayla, Karacadağ, Gümrük bülteni, Bayındırlık İşleri, Halkevleri, Yeni Kültür, Doğuş ve Bozok'tur.

Bu gazete ve mecmuaların bedava geldiği ifade edilirken, bunların koleksiyonlarının yapıldığı ve sorumlusunun Halkodası kâtibinin üzerinde olduğu belirtilmiştir.¹⁰⁵ Başkale Halkodasında Türkçe okuma- yazma kursları 01.01.1948 tarihinden itibaren faaliyete geçmiştir.¹⁰⁶

2. Çaldıran Halkodası:

Çaldıran Halkodasına da tıpkı diğer halkodalarında olduğu gibi, 1945 yılında açılmıştır. Ancak Parti Genel Sekreterliği'ne açıldığı tarihten itibaren

¹⁰³ “23.02.1947 yılında Van'a bağlı İskele, Sihke, Pertek ve Kalecik köyleri ile Tımar bucağının Ala köyünde, vilayet merkezinin Şabaniye, Penbeci Mirza, Hatuniye, Selimbey, Tebriz Kapısı, Topçuoğlu ve Hafiziye mahallelerinde halkodaları açılmıştır.” *BCA.*, 490.01.725.1.

¹⁰⁴ *BCA.*, 490.01.962.725.1.

¹⁰⁵ *BCA.*, 499.1210.18.4.

¹⁰⁶ *BCA.*, 490.01.1059.1069.1.73.

gazete ve mecmua gelmediğini Halkodası Başkanı Şefik Ödken tarafından yazılan dilekçeden anlıyoruz. Dilekçede Ulus, Yurt gazeteleri ile köycülük ve ziraata ait kitapların gelmesi durumunda bunların halk tarafından büyük bir coşkuyla okunacağı bildirilmiştir. Halkodası'na sadece açılmadan önce, abone oldukları ve bedelini ödedikleri Cumhuriyet Gazetesi'nin düzenli olarak geldiği bildirilmektedir. Gelen gazetelerden bazılarının ise, kış mevsiminden dolayı geciktiği için tam bir koleksiyon yapılamadığı ifade edilmektedir.¹⁰⁷

24.02.1946 yılında Halkevleri'nin kuruluşunun 14. yıldönümü Çaldıran Halkevi'nde kutlanmıştır. Sabahın erken saatlerinde Halkodası'nın önünde toplanan halkın sevincini arttırmak amacıyla, davul ve zurna ekibi tertip edilmiştir. Saat 14:45'te, ilkokul öğrencilerinin katılımıyla hep bir ağızdan İstiklal Marşı okunmuştur. İstiklal Marşı'nı takiben, Halkodası başkanı Sıtkı Çelik tarafından bir konuşma yapılmıştır. Konuşmadan sonra, radyodaki açılış merasiminin dinlenmesi için ahali salona alınmış, halka şeker ve çay ikram edilmiştir. Saat 18:00'dan sonra, bütün halkın ve garnizon subaylarının katılımıyla gece eğlenceleri başlamıştır. Gece de davul, zurna, bağlama, keman ve kemençe eşliğinde milli oyunlar oynanmıştır. Halk memnun bir şekilde geç saatlerde evlerine dönmüştür. Ancak karın fazlalığı ve yolların kapalı olması uzak köylerden katılımın olmasını engellemiştir. Bu nedenle cirit, güreş oyunları ve sergiler düzenlenememiştir.¹⁰⁸

3. Çatak Halkodası:

Çatak Halkodası 25.02.1945 yılında açılmıştır.¹⁰⁹ Hükümet konağının yanında bulunan Halkodası'nın bir tanesi 50 kişi; diğer ikisi 30 kişi kapasiteli olmak üzere üç ayrı odası mevcuttur. Gramofonu olmayan Çatak Halkodası'nda, belediyeye ait bir radyo, 30 adet sandalye ve 6 adet de masa bulunmaktadır.¹¹⁰ Çatak Halkodası'nın açıldıktan bir ay sonra, oda başkanı Şeref Ergun (Tapu Sicil Memuru) C.H.P. Genel Sekreterliği'ne bir dilekçe yazmış; açıldığı günden beri kendilerine ulaşan dergi ve gazetenin olmadığını iletmiştir. Ayrıca hiç paralarının olmadığını ve bu tip yayınların gelmemesinden dolayı, Halkodası'na ahalinin gelmediğini belirtmiştir. Diğer Halkevi ve Halkodalarına gönderildiği gibi, kendilerine de kitap, gazete, mecmua ve faydalı diğer eserlerin gönderilmesini istemiştir.¹¹¹ Çatak

¹⁰⁷ BCA., 499.1210.18.4.

¹⁰⁸ BCA., 490.01.962.725.1

¹⁰⁹ BCA., 499.1210.18.4.

¹¹⁰ BCA., 490.01.845.342.1.36.

¹¹¹ BCA., 499.1210.18.4.

Halkodası'nın, parti tarafından tedarik edilmesini istediği eşya listesi şöyledir¹¹²: Ebedi Şef'in, Milli Şef'in, Başvekil'in fotoğrafları, Türk Bayrağı ve Parti bayrağı, Milli bayramlarda Halkodasını süslemek için muhtelif eşya.

Halkevleri'nin ve Halkodalarının 14. yıl dönümü kutlamaları Çatak Halkodasında büyük bir coşku ile yapılmıştır. 29.03.1946 yılı rapora göre, kutlamalara kaza halkının tamamı davet edilmiştir. Saat 10:00'da İstiklal Marşı ile başlayan kutlamada Kaymakam Vekili Şevket Aytekin, günün anlam ve önemini belirten bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmayı takiben hep birlikte mahalli şarkılar söylenmiş, oyunlar oynanmış ve halka radyo dinletilmiştir. Gece geç vakitlere kadar eğlenceler devam etmiştir.¹¹³

Eksiklikleri parti ve diğer Halkevleri'nin yardımları ile giderilen Çatak Halkodası'nın faaliyetleri, birkaç yıl sonra daha da canlılık kazanmıştır. Bütçeleri, 1947 yılına gelindiğinde 951 lira olmuştur.¹¹⁴ 22.02.1948 tarihinde, Halkevleri ve Halkodalarının açılış yıldönümü kutlamaları gerçekleşmiştir. İlkokul öğrencilerinin İstiklal Marşı okumasıyla başlayan kutlamalarda, Halkodası Başkanı Şeref Ergun tarafından bir açılış konuşması yapılmıştır. Def, keman, klarnetlerin çalındığı gösterilerde milli şarkılar ve türküler halkın da eşlik etmesiyle, coşkulu bir ortamda söylenmiştir. Davetli halka, çay ve bisküvi ikram edilmiştir. Gece de devam eden gösterilere, büyük bir katılım olmuş ve milli oyunlar sergilenmiş, tombala oynanmıştır.¹¹⁵

1948 yılında, ilçe merkezinde 38 hane vardır. İlçede halkın çoğu fakirdir ve geçimlerini amelelikle sağlamaktadır. Bu nedenle, 1947 Eylül ayında açılan Türkçe okuma-yazma kurslarına hiç kayıt olmamıştır.¹¹⁶ Türkçe okuma-yazma kursları, ancak 1949 yılında gerçekleştirilmiştir.¹¹⁷ Bu tarihte, kurs öğretmenliğini İhsan Feyat yapmaktadır. Öğrenci sayısı 35'tir.¹¹⁸

4. Edremit Halkodası:

Edremit Halkodası, 1943 yılında kurulmuştur.¹¹⁹ Van merkezine bağlı bu kazada, Halkodası'nın herhangi bir faaliyetine rastlanmamıştır.

¹¹² BCA., 490.01.1049.1031.2.6.

¹¹³ BCA., 490.01.962.725.1.

¹¹⁴ BCA., 490.01.845.342.1.36.

¹¹⁵ BCA., 490.01.845.342.1.38.

¹¹⁶ BCA., 490.01.1059.1069.1.69.

¹¹⁷ BCA., 490.01.1059.1069.1.41.

¹¹⁸ BCA., 490.01.1059.1069.1.9.

¹¹⁹ CHP Halkevleri ve Halkodaları 1943, Ankara 1944, s. 18.

5. Erciş Halkodası:

Erciş Halkodası, 21.02.1937 yılında çalışmalarına başlamıştır.¹²⁰ Kaymakam Şakir Canalp başkanlığında, 327 aza ile faaliyet gösteren Erciş Halkodası, dil-edebiyat, güzel sanatlar, spor ve kütüphane- yayın şube kolları ile çalışmalarını sürdürmüştür. 1935 nüfus sayımına göre Erciş'in nüfusu 3.700'dür.¹²¹

Şube kollarının herhangi bir faaliyet raporu olmamasına rağmen, 1940-1941 mali yılı Erciş Halkodası demirbaş listesinden¹²² Halkodası'nın mevcut durumundan haberdar olabiliyoruz. 1936 yılından itibaren kayıt edilmeye başlanan çeşitli eşya listelerinin olduğu cetvelde, futbol malzemelerinin (ayakkabı, eşofman, top, v.s.), okuma masalarının, kütüphane dolaplarının, 6 lambalı philips bir radyonun, 2 tane akümülatörün, müzik sehpalarmın, klarnet, trampet gibi müzik aletlerinin olduğunu görmekteyiz. Bu malzemeler bize, var olan şube kollarının faal bir biçimde çalıştığını görmemiz açısından bir ipucu olabilir.

Halkodasında, II. İnönü Zaferi 1941 yılı Mart ayında büyük bir coşkuyla anılmıştır. Kutlamalarda, milletçe değişmez Genel Başkan İsmet İnönü'ye bağlılık bir kere daha tekrar edilirken, konu ile ilgili çeşitli konferanslar verilmiş ve konuşmalar yapılmıştır. Halkodası Başkanı Kaymakam Şakir Canalp tarafından yapılan konuşmada, günün önemi ve tarihsel boyutu anlatılmış, ayrıca o günkü durum hakkında halka bilgiler aktarılmıştır. Canalp'ten sonra konuşan Maarif Memuru Lütfü Güvenir de benzer konulara değinerek, halka II. Dünya Savaşı'nın dünya ve ülkemiz açısından ne gibi etkiler doğurduğunu aktarmıştır. Lütfü Güvenir'in konferansı Cumhuriyet Meydanı'nda, meydan pazarında ve civar köylerde kendisi tarafından tekrar edilmiştir.¹²³

Erciş Halkodası kütüphanesinde *Ülkü*, *İstanbul* ve *Radyo* dergilerinin büyük bir ilgiyle okunduğunu görmekteyiz. Dergiler, halk tarafından büyük bir ilgi ve dikkatle okunduğundan eksik sayılarının kendilerine gönderilmesi için hem partiye hem de dergi müdürlüklerine yazı yazmışlardır.¹²⁴ 1945 yılında, kütüphanede 58 adet Arap harfleri ile yazılı kitap dahil olmak üzere toplam 957 adet kitap vardır. Ancak el yazması ve yabancı dilde yazılmış kitap yoktur.¹²⁵

¹²⁰ BCA, 490.01.962.725.1.

¹²¹ CHP Halkevleri ve Halkodaları 1940, s. 29.

¹²² BCA., 490.01.845.342.1.114.

¹²³ BCA., 490.01.845.342.1.87/ 490.01.1013.910.2/3/4.

¹²⁴ BCA., 490.01.845.342.1.88/89/91.

¹²⁵ BCA., 490.01. 1049.1031.2.2.

Erciş Halkodasında, 1948 yılında müzik çalışmalarının 10 yıldır yalnız bando takımı ile yapıldığını görmekteyiz. Erciş Halkodası başkanı Ahmet Yeğin, ellerindeki klarnet, tenor, alto, mandolin ve baslarının eski olduğunu belirterek bando aletlerinin yenilenmesini ve birkaç farklı müzik aletinin daha gönderilmesini istemiştir. Müzik çalışma kolunda, 10 faal üye çalışmıştır. Bando musiki kolundaki üyeler: Bekir Çelik (Özel Saymanlık Tahsildarı), Mehmet Ergin (Terzi), Hüsamettin Şanal (Belediye Zabıta Memuru), Hasan Aydın (Posta Memuru), Şemsettin Ürkmez (Seyyar Satıcı), Aziz Candaş (Çiftçi), Mecit Alkoç (Özel Saymanlık Memuru), Kemal Bayraktar (Saatçi), Fikri Güvenir (Fotoğrafçı), Müştak Yavuz (Berber) beylerdir.¹²⁶

Halkodasında, temsil kolu şubesi açılmamıştır.¹²⁷ Bir takım eksikliklerine rağmen Erciş Halkodası, hem ilk açılan Halkodası olması hem de aza sayısının fazlalığı sebebiyle bölgeye önemli katkılar sağlamıştır.

Erciş Halkodasında, 1947 yılı itibariyle Türkçe okuma-yazma kursu açılmıştır. Kurs öğretmenliğini Abdurrahman Subaşı yapmıştır. 1949 yılında Halkevine bir ödenek verilmediğinden, bu kurs açılmamıştır.¹²⁸

6. Gevaş Halkodası:

Gevaş Halkodası 1943 yılında resmi olarak kurulmuştur.¹²⁹ Gevaş Halkodası'nın özellikle 1943'de kurulmasında itibaren önemli işler yaptığını görmekteyiz. Özellikle biçki-dikiş-resim kursları hanımların el becerilerini geliştirip, kendilerini ifade etmelerinde önemli birer aracı olmuştur. Okuma-yazma bilmeyen halkın eğitimi için gece kursları düzenlenmiştir. Halkevi'nin kendi içinde yetişen ve başarılı olarak mezun olan öğrencilerin bir başöğretmen gözetiminde vekil öğretmenlik yaptığı bu kurslarda okuma-yazma bilmeyen bölge halkına eğitim verilmiştir.¹³⁰ 1945 yılında açılan Türkçe okuma-yazma kurslarında Rahmi Vangöl, Hikmet İlçeoğlu ve Cemal Muntaş öğretmenlik yapmıştır.¹³¹

Gevaş Halkodası 1944 yılı sonunda 5 kolda faaliyetlerini sürdürmüştür. Bunlar biçki-dikiş, şapka, çiçek, yağlı boya ve okuma-yazma şubeleridir.¹³² Gevaş'ta açılan gece kurslarına 24.01.1945- 24.03.1945 tarihleri arasında 40 öğrenci devam etmiş ve 19 öğrenci başarı ile mezun olmuştur. Okulda iki ay

¹²⁶ BCA., 490.01.967.743.6.7/8.

¹²⁷ BCA., 490.01.1026.950.2.

¹²⁸ BCA., 490.01.1059.1069.1.16/17/19.

¹²⁹ CHP Halkevleri ve Halkodaları 1943, a.g.e., s. 18.

¹³⁰ BCA., 490.01.845.342.66.

¹³¹ BCA., 490.01.1059.1069.1.54/102.

¹³² BCA., 490.01.845.342.1.77.

boyunca üç öğretmen (Celâlledin Çavdaroğlu, Mehmet Eskitaş, Mehmet Teyat) ve bir hademe (Derviş Turgut) hizmet etmiştir.¹³³

Halkodası bünyesinde bir biçki-dikiş kursunun açılmasına 16.11.1944 yılında karar verilmiştir. Bu kursta gönüllü olarak ders vermeyi kabul eden, Halkodası Reisi Dr. Neşet Karaduman'ın eşi Selçuk Karaduman ve baldızı Sabiha Sanver hanımlardır. Odanın tek bir okuma-yazma salonu bulunduğundan kurs çalışmalarına oda reisi Dr. Neşet Beyi'nin evinin bir bölümünde devam etmiştir. Ayrıca kurs öğreticileri, kurs günlerinde okuma-yazma bilmeyen bayanlara eğitim vermeyi de kabul etmişlerdir.¹³⁴ Biçki-dikiş kursu bazı malzeme eksikliklerini Eminönü Halkevi'nden gelen malzemelerle gidermiştir. Eminönü Halkevi kursa, 5 adet şapka kalıbı ile birlikte 14 tüp çeşitli renklere yağlı boya göndermiştir.¹³⁵ Gevaş Halkodası Reis'i 03.02.1945 CHP Genel Sekreterliği'ne gönderdiği faaliyet raporunda; 25.02.1945 günü şapka, çiçek, bebek ve yağlı boya kurslarının sergisinden detaylı bir biçimde bahsetmiş, birer numuneyi de partiye postalamıştır. Ayrıca şarkın bu küçük kazasının Halkodasındaki faaliyetlerini Ulus Gazetesi'nde görmek istediklerini, bunun diğer şarklı Halkodası arkadaşlarına da örnek olabileceğini belirtmiştir. Kurslarda bazı malzeme eksiklikleri olsa dahi, biçki-dikiş kursu faaliyetlerini iyi bir biçimde sergileme şansı bulmuştur.¹³⁶

25 Şubat 1945 günü Gevaş Halkodası'nda Halkevleri ve Halkodalarının kuruluşunun 13. yıl kutlamaları bir kültür bayramı şeklinde geçmiştir. Saat 15:00'de kalabalık bir kitle halinde toplanan Gevaş halkı öce İstiklal Marşı'nı hep bir ağızdan söyleyerek, Milli Şef İsmet İnönü'ye bağlılık duygularını telle bildirmişlerdir. Oda reisi kutlama söylevini ve yıllık oda çalışmasını anlatmıştır. Ardından kürsüye çıkan İlçe Nüfus Müdürü Şevket Aktuğrul bir konuşma yapmıştır. Kaymakam'ın kısa bir konuşmasıyla, Halkodası'nın "biçki-dikiş, şapka, çiçek, yağlı boya işleri ve bebek" kurslarının açtığı sergiye Gevaş halkı davet edilmiştir. Böylece serginin açılış töreni kutlanmıştır. Halkın yakın alaka ve yakınlık göstermesi nedeniyle, sergi bir hafta açık kalmıştır. Törenden sonra davul ve zurnalar çalınarak, Halkodasında geç vakitlere kadar eğlenilmiştir. Halk eğlence içinde milli ve mahalli oyunları sergilemiş ve çeşitli halk türküleri söylemiştir.¹³⁷

¹³³ BCA., 490.01.845.342.1.68.

¹³⁴ BCA., 490.01.845.342.1.87.

¹³⁵ BCA., 490.01.845.342.1.73/74/75/76.

¹³⁶ BCA., 490.01.845.342.70/77.

¹³⁷ BCA., 490.01.991.835.2.

Şarkın küçük kazalarından biri olan Gevaş'ta Halkodası'nın faaliyetleri ek yardımlarla da olsa, bölge halkına önemli bir deneyim yaşatmıştır. Halkın bu gibi aktivasyonlara alışık olmaması nedeniyle kurslara devam eden öğrenci sayısı şüphesiz azdır. Ancak devam eden öğrenciler iş günlerini büyük bir istekle bekleyerek Halkodası bünyesindeki kurslara düzenli olarak devam edip, çalışmalarını yürütmüştür.¹³⁸ Gevaş Halkodası ulusal bayramlarda da önemli çalışmalar gerçekleştirmiştir. 1945 yılında 23 Nisan Bayramı nedeniyle sosyal yardım için yoksul öğrencileri giydirmek için bir müsamere düzenlemiştir. Provaları başarı ile geçmiştir. Bayramda "Yarım Osman" ve "Cin Ahmet" adlı komedi piyesleri sahnelenmiştir.¹³⁹

Gevaş Halkodası Başkanı Dr. Neşet Karaduman'ın büyük bir ciddiyetle ve gayretle çalıştığını görmekteyiz. Dr. Karaduman *Ulus* gazetesinin nüshalarının daima postadan eksik çıktığını, 16.08.1944 tarihli ve 257 sayılı Yurt gazetesinin sadece bir tek nüshasının ellerine ulaştığını, *Ülkü* dergisinin de 16.08.1944 tarihli ve 70 sayılı tek nüshasının geldiğini, gönderildiği söylenen aza kayıt defterlerinin, konferans kitaplarının ve kılavuz kitaplarının postadan çıkmadığını partiye bildirmiş ve bu eksikliklerin tamamlanmasını talep etmiştir.¹⁴⁰

Aralarında ayrılık gözetmeksizin, bütün yurttaşlara kucak açarak onların birliğine, iyiliğine ve eğitimine büyük bir çaba harcayarak katkıda bulunan Gevaş Halkodası, doğunun bu ücra köşesinde önemli işlere imza atmıştır.

7. Gürpınar Halkodası:

Gürpınar Halkodası'nın aktif bir faaliyetine rastlanmamakla birlikte, Halkodası'nın 20.04.1945 tarihinde parti genel sekreterliğine yazdığı dilekçede, kendilerine ulaşan dergi ve gazetenin olmadığını belirtmiştir. Halkodası Başkan Vekili Faik Polat (Özel İdare Memuru) tarafından kaleme alınan şikâyet dilekçesinde, eğer bu yayınlar temin edilirse, bunların muhafazası ve odanın diğer tüm iş sorumluluğunun kendi üzerinde olduğu belirtilmiştir.¹⁴¹

Halkevleri'nin ve Halkodalarının 14. yıl kutlamaları Gürpınar Halkodasında 24.02.1946 yılında memur ve subaylarla birlikte ilçe halkının da katılımıyla gerçekleşmiştir. İlçe Askerlik Şubesi Başkanı Yarbay Hamdi

¹³⁸ BCA., 490.01.845.342.1.77.

¹³⁹ BCA., 490.01.845.342.1.95.

¹⁴⁰ BCA., 490.01.845.342.1.98.

¹⁴¹ BCA., 499.1210.18.4.

Özgüneri tarafından yapılan konuşma halk tarafından büyük bir heyecanla dinlenmiştir.¹⁴²

12.02.1950 tarihinde Gürpınar Halkodası başkanlığında Kemal Devrimci bulunmaktadır. Bu tarihte ilçe merkezinde bir ulus okulu kursu açılmıştır.¹⁴³

8. Özalp Halkodası:

İlçe Halkodasında 1945 yılında parti genel sekreterliğine yazılan dilekçeden anladığımıza göre gerek resmi, gerekse hususi ve propaganda bakımından hiçbir gazete ve mecmua gelmemiştir. Ancak partiden gelecek gazete ve mecmuaların kütüphanede saklanacağı ve korunacağına dair Halkodası başkanı İlhan Durmaz C.H.P Genel Sekreterliği'ne tam bir teminat vererek, bağlılığını bildirmiştir.¹⁴⁴

Halkodasında Türkçe okuma-yazma kursu açılmıştır. 14.02.1950-14.05.1950 tarihleri arasında açılan Türkçe okuma-yazma kursunda Özalp Milli Eğitim Memuru ve Saray İlkokulu Başöğretmeni Abdulvahap Kayaş öğretmenlik yapmıştır.¹⁴⁵

9. Muradiye Halkodası:

Muradiye Halkodası Başkanı Cevdet Sümer, 14.04.1945 Parti Genel Sekreterliği'ne yazdığı dilekçede Muradiye'ye hiçbir gazete ulaşmadığı gibi *Ulus* gazetesinin de gelmediğini ifade etmiştir. Halkın özellikle *Ulus* gazetesini ve *Ülkü* dergilerini okumak arzusunda olduğunu ve ayrıca odalarına almak için ücretlerini kendileri ödemek suretiyle hangi gazetelere abone olmaları gerektiğini sormaktadır. Çeşitli Halkevlerinden odalarına gelen *Yurt*, *Çorumlu*, *İnanç*, *Görüşler*, *Ün*, *Maliye Mecmuası* ve *Yeşil Ay* gibi dergiler için de herhangi bir para ödemediklerini parti genel sekreterliğine bildirmiştir.¹⁴⁶

Muradiye Halkodası, Halkevleri talimatnamesindeki şube kollarını açarak üye sayısını zamanla yeterli sayıya ulaştırmıştır. Bu nedenle, Muradiye Halkodası 16.02.1950 yılında, Halkodasından Halkevine çevrilmiştir. İlk ihtiyaçlarını da karşılamak üzere Ebedi Şef Atatürk ile Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün resimleriyle birlikte birer adet bayrak, parti bayrağı, bir miktar kitap Muradiye'ye postalanmıştır.¹⁴⁷

¹⁴² BCA., 490.01.962.725.1

¹⁴³ BCA., 490.01.1059.1069.1.13.

¹⁴⁴ BCA., 499.1210.18.4.

¹⁴⁵ BCA., 490.01.1059.1069.1.109.

¹⁴⁶ BCA., 499.1210.18.4.

¹⁴⁷ BCA., 490.01.962.725.1.

Halkevleri ve Van Halkevi Hakkında Genel Bir Değerlendirme

Halkevleri'nin 19 Şubat 1932 yılında açılışı tüm yurttaki büyük bir coşku yaratmıştır. Açılışa gördüğü ilgi karşısında heyecana ve sevince kapılan İsmet İnönü “Gördüğüm heyecan beni mütehassis etti, bu büyük ruhu arkadaşlarıma anlatacağım” sözleri ile duygularını ifade etmiştir.¹⁴⁸ Ankara Halkevi'nin açılışındaki gözlemlerini dile getiren Yunus Nadi ise, “Merasim yalnız Ankara Halkevi için olmamıştır. Açılan diğer 14 Halkevimizde de aynı heyecan ve cereyan etmiş olacak manzaralarını hayalen takip ettik.” sözleri ile heyecanın sadece merkez görevini üstlenen Ankara'da değil, tüm yurttaki açılan Halkevlerinde olduğunu yazmıştır.¹⁴⁹

Bu coşkulu sözlerle açılan Halkevleri, tüm yurt çapında yetişkinler eğitimi düşüncesinin uygulaması olarak Cumhuriyet Türkiye'sinin önemli bir eğitim ve kültür kurumu olmuştur. Halkevleri sayesinde, halkın yeni kurulan devletle tam anlamıyla bütünleşmesi sağlanmaya ve halkla direkt temas kurulup bünyesinde barındırdığı kolların faaliyetleriyle ulusal birliğin gelişimine işlerlik kazandırılmaya çalışılmıştır. Her yıl düzenli olarak yayınlanan raporlardan da anladığımız üzere, çalışmalar bir plan dâhilinde olmuş ve hedeflenen plana adım adım gidilmiştir. Bu, bir devrim ve halk bütünleşmesidir.

Devrimi yapan liderler asker kökenlidir; bu durum ve dönemin özellikleri halkın tek vücut olma istemini kuvvetlendiren bir etkidir. Bu biçimde kadın-erkek, genç-yaşlı vb. gibi ayrılıklar göz ardı edilerek, birleştirici bir tavırla eşitlik ön koşul olarak görülmüştür. İşte 1930'lu yıllardaki ülke gündemi de göz önünde bulundurulduğunda, ulusal birliği oluşturmayı biçimlendirmeyi amaçlayan Halkevleri'nin ve Halkodalarının ideolojinin temellerini “birleştirici” bir yolla çizdiğinin farkında olunması, konunun tüm cephesiyle anlaşılmasını sağlayacaktır. C.H.P bünyesinde hizmet veren Halkevleri'nin bütün vatandaşlara kucağını açması, daha sonradan bizzat Mustafa Kemal Atatürk tarafından tüm yurt çapında “bir devrim”¹⁵⁰ olarak nitelendirilecektir. Halkevleri tüm bu yönleri ile birlikte, Türk toplumunun geçirdiği önemli bir eğitim ve kültür deneyimi olarak görülmektedir.

Halkevleri'nin tüm yurttaki yaygınlaşması ile birlikte 24 Haziran 1932'de açılan Van Halkevi de çalışmalarına başlamıştır. Yörenin dışarıya kapalılığı, ülkenin gelişmemiş bir bölgesinde bulunması, barınma, beslenme, sağlık gibi

¹⁴⁸ *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Şubat 1932.

¹⁴⁹ Yunus Nadi, “Halkevleri Açılırken”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Şubat 1932.

¹⁵⁰ “Partimizin, Halkevleri ile bütün yurttaşlara kucağını açması, vatanda sosyal ve kültürel bir devrim yaptı.” *1935 Halkevleri*, s.1.

alanlardaki bir takım sorunlar, geleneksel yapının özellikle kırsal kesimde varlığını sürdürmesine ve kolay kırılmamasına yol açmıştır. Ancak Van Halkevi, diğer Halkevleri gibi Cumhuriyet'in benimsediği değerleri yaymaya çalışmıştır.

1935 yılı itibariyle bünyesinde barındırdığı şube kollarıyla aktif olarak çalışmaya başlayan Van Halkevi, bölge halkının eğitimine ve gelişimine önemli katkılar sağlamıştır. O tarihe kadar her hangi bir sosyal faaliyet sahası içinde bulunamayan, içe kapalı yöre halkı okuma-yazma etkinlikleri, spor müsabakaları ve tiyatro gösterileri ile ilk kez Halkevi aracılığıyla tanışmıştır. 1935 yılında Van'da okuryazarlık oranlarına baktığımız zaman bu oranın sadece % 6.8 olduğunu görmekteyiz. Bu tarihte erkeklerin % 11.1, kadınların ise % 1.4'ü okuma yazma bilmektedir.¹⁵¹ Okuryazarlık oranının bu derece düşük olduğu bölgede Halkevi çalışmalarıyla aktif bir eğitim faaliyeti yürütülmüştür. Okuryazarlık oranı, Halkevi'nin faaliyetlerini il çapında geliştirmesiyle birlikte, 1935- 1945 yıllarında büyük ölçüde artmıştır.¹⁵² Yetişkinler eğitiminin dayandığı ana hedef, Türk devriminin ana hedefi olarak da gösterilebilir. Türk devrimi, bütün alanlarda tam bir çağdaşlaşma hedefindedir. Bu bakımdan Halkevleri, çağdaşlaşma hareketinin sosyal hayata pratikteki bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Nitekim Halkevi faaliyetlerinin ana eksenini kültürel dir. Sanattan spora, kütüphane çalışmalarından müze faaliyetlerine, dil çalışmalarından tiyatro faaliyetlerine bütün bu icraatlar kültürel eksenlidir. Bu bakımdan Halkevleri, Türk toplumuna çağdaşlaşma kültürü aktarmak görevli bir kuruluştur.

Halkevi bahçesine kurulan sahnelerde milli bayramlar ve özel anma günleri kadınların da fiilen katıldığı danslı, şarkılı piyeslerin sergilenmesi, yörenin ileri gelenlerinin verdiği konferanslarla kutlanmıştır. Spor kolunun düzenlediği futbol maçlarını ve kayak kurslarını halk büyük bir ilgi ile takip etmiştir.

Piyes gösterilerinde, kadınların şarkı söylemesi ve dans etmesi halk tarafından kimi zaman yadırganmıştır. Bugüne kadar kadınların böyle bir faaliyet içinde olmaması, bu duruma alışık olmayan yöre halkı tarafından ahlaka aykırı bulunmuştur. Bununla ilgili şikâyetler önce Halkevi reisine bildirilmiştir. Ancak Halkevi reisi Halkevi'nin bir kültür kurumu olduğunu, cahillikten uzak kalınması gerektiği ve kadınların burada kötü bir amaca hizmet etmediklerini açıklaması üzerine istedikleri cevabı alamayanlar, daha da ileri giderek aynı şikâyetleri parti genel merkezi sekreterliğine iletmışlerdir. Elbette bu gibi sosyal ortamların olması temsillerin, piyeslerin,

¹⁵¹ *Yurt Ansiklopedisi*, .s. 7593.

¹⁵² a.g.e, s. 7593.

müzikli gösterilerin kadın- erkek ayrımı gözetilmeksizin toplu halde gerçekleştirilmesi sadece Van halkı için değil, diğer kırsal yerlerdeki Halkevleri'nin de karşılaştığı bir sorundur. Ama bu bir deneyim sürecidir. Medeni kanunun, seçme- seçilme hakkının ve başka bireysel özgürlüklerin artık topluma yerleştiğini görmek ve göstermek, somut uygulamalarla halk tabanına indirgemek, Halkevleri'nin birincil görevleri arasındadır.

Sosyal dayanışma ve yardımlaşma kolunun özellikle fakirlere yönelik çalışmaları yoksul insanların topluma kazandırılmasında büyük rol oynamıştır. Açılan ücretsiz Türkçe okuma-yazma kursları, bu kolun dil-edebiyat ve tarih şubesiyle ortaklaşa çalışmaları halkın ilk kez gazete, dergi ve kitapla buluşmasını sağlamıştır. Dönem için en büyük iletişim aracı hiç şüphesiz gazete ve radyodur. Halkevinde bulunan radyo özellikle akşam haberlerini dinlemek için gelen halkın akınına uğramıştır. Ancak ilde yoğun elektrik kesintilerinin yaşanması, bu aktivasyonun bazen sekteye uğramasına neden olmuştur. Elektrik kesintileri ve voltaj düşüklüğünün giderilmesi için Halkevi reisleri sık sık CHP Genel Sekreterliği'ne müracaat etmişler, akümülatör ya da daha gelişmiş bir radyo talebinde bulunmuşlardır. Bu şikâyetler her zaman olumlu cevaplanmasa da, parti elinden geldiği kadarıyla Halkevine yardım etmiştir. Elektrikle ilgili bu olumsuz durum, Halkevinde sinema gösteriminin düzenli ve devamlı yapılmasını da etkilemiştir. Ancak 1940'lı yıllara gelindiğinde sorunun çözüldüğü gözlenmektedir.

Sosyal dayanışma ve yardımlaşma kolunun, önemli diğer bir faaliyet sahası sağlık alanında olmuştur. Konusunda ihtisaslı doktorların Halkevinde belli saatlerde, halkı ücretsiz tedavi edip, ilaç vermesi halkı geleneksel tedavi yöntemlerinden uzaklaştırmış, çağdaş sağlık yöntemleri ile bilinçlendirmiştir. Halkevi'nin doktorları bazen evlere, hastaların ayağına kadar giderek halkı tedavi etmiştir. Halkevi aracılığıyla gerçekleştirilen bu durum, Van için önemli bir atılımdır.

1940'lı yıllarla birlikte çalışmalarını arttıran Van Halkevi, emsal diğer Halkevleri'nin çıkardığı gibi bölge ile ilgili mahalli, tarihi ve coğrafi konuları içeren bir dergi, bir eser çıkarmak istediğini partiye bildirmiştir. Parti tarafından Halkevi'nin bu isteği ne yazık ki, Ulus matbaasının işlerinin yoğunluğu ve maddi olarak bütçesinin yetersiz olduğu gerekçeleriyle geri çevrilmiştir. Van Halkevi'nin kendine ait bir dergisinin olmaması talihsiz bir durumdur. Çünkü Halkevleri'nin bünyelerinde çıkardıkları dergiler günümüz çalışmaları için, o bölge ve o Halkevi ile alakalı önemli bilgiler veren birer tarihsel belge niteliğindedir. Van Halkevi bu durumdan mahrum kalmıştır. Halkevi'nin 1941 yılında çıkardığı tek eser Maarif Müdürü Mustafa Noyan

tarafından yazılan “Van Tarihinde Medhal: Birinci Sardurun Kitabeleri” isimli kitaptır. Ancak bu eser, genel anlamda bir Halkevi yayınına değerlendirme açısından yetersiz kalmaktadır.

Hava şartları uygun olduğu ve postadan bir gecikme olmadığı müddetçe Halkevine gelen gazete ve dergiler halk tarafından büyük bir ilgi ile takip edilmiştir. Kahvehane köşelerinde vakit öldüren ahali, bu yayınları okumak için her gün düzenli olarak Halkevine gelmiştir. Bu durum, halkın ülke gündemini yakından takip etmesini ve olaylardan haberdar olmasını sağlamıştır. Van Halkevinde kadın üye sayısının azlığı, diğer Halkevleri ile kıyaslandığında olumsuz bir durum olarak değerlendirilebilir. Zaten içe kapalı ve geleneksel yapının devam ettiği Van’da, kadının rolü Halkevlerinde özellikle ilk yıllarda oldukça azdır. Kadının evden dışarı çıkması ve erkeklerle aynı ortamı paylaşması uygun değildir. Çünkü hali hazırda bu, toplumda süregelen bir tabudur. Ancak yıllar ilerledikçe Halkevi sayesinde bu durumda bir iyileşme ve gelişme gözlenmektedir. Çünkü açılan okuma- yazma kurslarına kadınlar da katılmaya ve kendilerine göre biçki-dikiş kursları gibi aktivasyonlarla Halkevine ısınmışlardır. Kadınların iştirakiyle gerçekleşen toplantı ve konferanslar, özellikle 1940’lı yılların ortalarında Van’da kadının sosyal hayatın bir parçası olduğu gerçeğinin anlaşılması bakımından önemli bir yer teşkil etmiştir.

Halkodalarının faaliyetlerine baktığımız zaman özellikle Gevaş ve Erciş Halkodalarının aktif olarak çalıştığını görüyoruz. Erciş Halkodası 1937 yılında kurulmuştur. Van’da açılan ilk Halkodası olması ve üye sayısının fazlalığı bakımından önemlidir. Erciş Halkodası dört şube koluyla çalışmalarına başlamıştır. Halkevine gelen yayınlar halk tarafından ilgi ile takip edilmiştir. Gevaş Halkodası 1943 yılında faaliyetlerine başlamıştır. Gevaş Halkodası reisi işini büyük bir ciddiyetle yapmış, karısı ve baldızını dahi kurslarda hem okuma-yazma hem de biçki-diliş hocalığı yapmaya sevk etmiş, ayrıca Halkodası’nın yetersiz kaldığı zamanlarda kendi evinin bir odasını halka açmıştır.¹⁵³ Düzenledikleri sergilerde yöre kadınlarının el becerileri ile yaptıkları şapkalar, yapma çiçekler, diktikleri elbiseler teşhir edilmiş, birer numuneleri de CHP Genel Sekreterliği’ne faaliyet raporları ile birlikte gönderilmiştir. Gevaş Halkodası, yaşadığı tüm maddi olumsuzluklara rağmen bu eksiklikleri kardeş halkodalarından gelen malzemelerle gidermeye çalışmıştır. Eminönü Halkodası, parti aracılığıyla Gevaş’a gerekli malzeme ve teçhizat göndererek büyük yardımlarda bulunmuştur.

¹⁵³“Gevaş Halkodası reisi Dr. Neşet Karaduman’ın gayretle çalışması partinin de takdirini almış, kendisine ve arkadaşlarına 1945 yılında özel bir tebrik yazısı gönderilmiştir.” *BCA.*, 490.01.845.342.1.

Halkodalarına gelen gazete, dergi ve tarih, folklor, ziraat v.s. ile kitaplar büyük ilgi çekmektedir. Ancak Halkodalarının yaşadığı genel problem, maddi sıkıntılarının yanı sıra coğrafyanın uzaklığı ve ağır kış şartları nedeniyle bu yayınların eksik ya da hiç gelmemesi ile ilgilidir. Parti Genel Sekreterliği'ne bu olumsuz durum Halkodası reislerince detaylı olarak bildirilmiştir. CHP Genel Sekreterliği ile yapılan yazışmalarda evin içinde bulunduğu bu olumsuz şartlar dile getirilmekle birlikte, çoğunlukla üyeler arasındaki şahsi çekişmeler de konu edilmektedir.

CHP 1934 yılından itibaren yurt çapındaki Halkevleri ile irtibatını çok ciddi bir biçimde yürütmüştür. Halkevlerinden her yıl detaylı olarak kutlama, anma günleri ve diğer faaliyetleri ile ilgili tam raporlarını, gönderdikleri tanzim cetvellerini doldurarak kendilerine ulaştırılmasını istemiştir.¹⁵⁴ Halkevleri ile yapılan bu yazışmalar her yıl tekrarlanmıştır. Bu durum hiç şüphesiz Van Halkevi için de geçerlidir, yazılar aynı biçimde Van'a da iletilmiştir. Van Halkevi'nin her dönem aynı performansta çalışmamış olması, parti ile arasında bir kopukluk olduğunu akla getirmekle birlikte yazışmalara baktığımız zaman bunun partiden kaynaklanmadığını görmekteyiz. Ancak Halkevi reislerinin yeteri kadar eğitilmiş olmaması ya da kendi işlerinden dolayı Halkevi çalışmalarına yeterince vakit ayıramamaları, parti ile aradaki irtibatı biraz sekteye uğratmış olabilir. Bu da doğal olarak bir boşluk yaratmıştır.

Tüm olumlu ve olumsuz şartları ile birlikte değerlendirildiğinde Van Halkevi, bölgede Cumhuriyet'in değerlerini yaymak ve yaşatmak açısından önemli bir rol üstlenmiştir. Çağdaş-kültürel değerlerin aktarılması ve yaşatılması bir yana gerek okuma-yazma kurslarıyla gerekse sosyal aktivitelerle, bölge insanın eğitimine bir ivme kazandırdığı yadsınamaz. Üstelik bu ivmenin Doğu Anadolu Bölgesi'nde olması da erken dönem Cumhuriyet tarihi düşünüldüğünde daha da önemlidir. Van'da var olan eğitim kurumlarının yetersizliği, okur-yazar kişi sayısının azlığının yarattığı sıkıntıların önüne, Van Halkevi ve onun yürüttüğü faaliyetlerle geçilmiştir. Bu da Halkevleri'nin, Türk devriminin hedeflediği çağdaş eğitim politikasına hız kazandırmakta, yardımcı birer öge olduğunu düşünmemizi sağlayabilir.

¹⁵⁴ “Halkevi Reisliğine, Geçen sene olduğu gibi bu sen de Halkevleri umumi çalışmalarından ne gibi bir netice elde ettiklerini ve bir senelik çalışmalarınızın hesabını büyük liderler ve memleket huzurunda vermek için her Halkevi'nin şubeler ayrı gösterilerek bir senede yaptığı müsbet işleri ayrı ayrı 10.01.1934 tarihine kadar bildirecektir. Bu malumat Halkevleri'nin bir yıl içindeki faaliyetlerinin ifadesi olacaktır. Hükümet merkezinden uzakta bulunan Halkevleri 15.12.1933 tarihindeki vaziyete göre cetvellerini tespit edeceklerdir. İstenilen bu malumatın herhalde vaktinde gönderilmesini rica ederim efendim. C.H.F Katibi umumisi Kütahya Mebusu, Recep Peker.”, *CHF Katibi Umumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatı*, C. 3, s. 50., Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara 1934.

Van Halkevi'nin 10. yıl Dönümü Açılış Kutlamaları 24.06.1942

Erciş Halkodası

Erciş Halkodası'nın Ön Cephesi

1940 Yılı Van Halkevi Reisi Faik Tunç Akoğlu

1937 Yılı Erciş Halkodası Reisi Şakir Canalp

*1942 Yılı Van Halkevi Tarih ve Müze
Komite Reisi Kemal Yörük*

KAYNAKLAR**I. Arşiv Belgeleri**

BCA., 490.01.1795.1276.1
BCA., 490.01.991.835.2.
BCA., 490.01.845.342.20.
BCA., 490.01.1234.111.2
BCA., 490.01.1234.111.3.
BCA., 490.01.845.342.1.16
B.C..A., 490.01.845.342.1.11.
B.C..A., 490.01.845.342.1.13/14/15.
B.C..A., 490.01.845.342.1.12
B.C..A., 490.01.991.835.2.
B.C..A., 490.01.845.342.1.119
BCA., 490.01.1210.18.2/4
B.C..A., 490.01.991.835.2.
BCA., 490.01.845.342.1.109.
BCA., 490.01.845.342.1.110
BCA., 490.01.991.835.2
BCA. 499.1210.18.4.
BCA., 490.01.845.342.1.36.
BCA., 490.01.845.342.1.38.
BCA., 490.01.845.342.1.114.
BCA., 490.01.845.342.1.87.
BCA., 490.01.845.342.1.88/89/91.
BCA., 490.01.1026.950.2.
BCA., 490.01.845.342.66.
BCA., 490.01.845.342.1.77.
BCA., 490.01.845.342.1.87.
BCA., 490.01.845.342.1.73/74/75/76.
BCA., 490.01.845.342.70/77.
BCA., 490.01.991.835.2.
BCA., 490.01.845.342.1.77.
BCA., 490.01.845.342.1.95.
BCA., 490.01.845.342.1.98.
BCA. 499.1210.18.4.

II. İnceleme ve Araştırmalar**a) Kitaplar**

M. Kemal ATATÜRK, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2006.

BERKES, Niyazi, *Türk Düşününde Batı Sorunu*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1975.

ÇAKAN, Işıl, *Konuşunuz- Konuşturunuz*, Otopsi Yayınları, İstanbul 2004.

- CHP Halkevleri Öğreneği*, Ulus Basımevi, Ankara 1935.
- C.H.F. Üçüncü Büyük Kongre Zabıtları (10-18 Mayıs 1931)*, İstanbul 1931.
- C.H.P Halkevleri ve Halkodaları 1940*, Ankara 1940.
- 1935 Halkevleri 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı?*, Ankara 1935.
- CHP Genel Sekreterliği'nin Parti Örgütüne Genelgesi*, Ulus Basımevi, Ankara 1938. *C.H.P. 1939'da Halkevleri*, Recep Ulusoglu Matbaası, Ankara 1939.
- C.H.P XVI. Yıl Dönümünde Halkevleri ve Halkodaları*, Ulus Basımevi, 1948.
- CHF Katibi Umumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatı*, C.3, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara 1934.
- CHP IV. Büyük Kurultay Görüşmeleri Tutulgası (9- 10 Mayıs 1935)*, Ulus Basımevi, Ankara 1935.
- Cumhuriyet'in 10. yılı (1923- 1933)*, Ankara 1933.
- CHP Halkevleri ve Halkodaları 1943*, Ankara 1944.
- Halkevleri'nin 1933 Senesi Faaliyet Raporları Hülasaları*, Hâkimiyeti Milliye Matbaası, Ankara 1934.
- Halkevleri'nin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hülasası*, Ulus Basımevi, Ankara 1935.
- Halkevleri'nin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hülasası*, Ulus Matbaası, Ankara 1936.
- XV. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları*, Ulus Basımevi, Ankara 1947.
- KARA, Adem, *Türkiye'de Halkevleri, Halkevi yayınları*, Ankara 1999.
- KARADAĞ, Nurhan, *Halkevleri Tiyatro Çalışmaları*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Sanat-Tiyatro Eserleri Dizisi, Ankara 1998.
- KİRBY, Fay, *Türkiye'de Köy Enstitüleri*, İmece Yayınevi, Ankara 1962.
- ŞİMŞEK, Sefa, *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi: Halkevleri (1932- 1951)*, Boğaziçi Ün. Yay., İstanbul 2002.
- Türk Dil Kurumu Kurultay Kararları*, T.D.K. Yayınları, Ankara 1936.
- TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII., C.24, T.B.M.M Basımevi, Ankara 1950.
- TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem IX., C. 9. Fihristi, T.B.M.M Basımevi, Ankara 1950.
- ÜSTEL, Füsün, *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)*, İletişim Yayınları, Ankara 2004.
- Yurt Ansiklopedisi*, Anadolu Yayıncılık, C.10, 1981.

b) Makaleler

- AKYÜZ, Kenan, “Türkocakları”, *Bellekten*, Cilt: XXIV, Sayı: 196, Ankara 1986.
- ÇAVDAR, Tevfik, “Halkevleri” *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim, C. IV.
- İNAN, M. Rauf, “Gazi’nin Halkçılık Ülküsü, Halkevleri ve Sonrası”, *Bellekten*, Sayı: 204, Ankara 1988.
- KAYALI, Kurtuluş, “Türk İnkılâp Tarihi Öğretiminin Yeniden Şekillenmesi Üzerine”, *Tarih ve Toplum*, Ağustos 1988, s. 47.
- KEMAL, Nusret, “Köy Seferberliğine Doğru”, *Ülkü*, Haziran 1933.
- NADİ, Yunus, “Halkevleri Açılırken”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Şubat 1932.
- PEKER, Recep, “Halkevleri Açılış Nutku”, *Ülkü*, Şubat 1933, Yay. Haz: Zerrin Bayraktar- Cem Alpar, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, Ankara 1982.
- _____, “Konuşunuz, Konuşturunuz”, *Ülkü*, Şubat 1933, Yay. Haz: Zerrin Bayraktar- Cem Alpar, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, Ankara 1982.
- _____, “Ülkü Niçin Çıkıyor?”, *Ülkü*, Şubat 1933, Yay. Haz: Zerrin Bayraktar- Cem Alpar, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, Ankara 1982.
- TÜRKEŞ, Mustafa, “Kadro Dergisi”, *Kemalizm*, İletişim Cilt 2, İstanbul 2002.
- VARLIK, M. Bülent, “Ülkü: Halkevleri Mecmuası”, *Kemalizm*, İletişim Cilt 2, İstanbul 2002.
- ÜNVER, Cennet, “Şevket Süreyya Aydemir”, *Kemalizm*, İletişim Cilt 2, İstanbul 2002.
- YEŞİLKAYA, Neşe G. “Halkevleri”, *Kemalizm*, İletişim Cilt 2, İstanbul 2002.
-